

ТРИЗЕНЬК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIZEN'
UKRAINIENNE

Число 1-2 (107-108), рік видання IV. 1 січня 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

*„На Новий Рік!
на щастя!
на здоров'я!”*

*Складаючи найліпші новорічні по-
побажання усім своїм співробітни-
ком, читальникам та прихильни-
кам, редакція „Тризуба“ разом з
тим вітає їх з Різдвяними свята-
ми старосвітським —*

„З Різдвом здорові були!”

*1. I. 1928.
Париж.*

На Свят-вечір, п'ятниця, 6 січня 1927 року.

В житті народів поруч з тим, що переходить,—мінливим, несталим, єсть і те, що залишається,—одвічне, непорушне. Те, в чому відбивається душа народу, його світогляд, його вдача. Найвиразніше, найяскравіше проступає оте незмінне, постійне під час свят таких, як Різдво. Різдвяні бо свята зв'язані з усім життям народом; на них глибоко відбився побит, що склався в предавній давнині; їх ритуал, їх традиція єднає нас з далекими предками і зостанеться по нас далеким нащадкам.

Стаття нашого співробітника, описуючи Різдвяні свята, нагадує, як далеко в незапам'ятне минуле йдуть глибокі коріння тих звичаїв предковічних, що їх побожно додержував і додержує наш край на Свят-вечір. Прастарий побит нашого народу, що на нім позначилися сиві поганські часи, перейнявся могутніми впливами культурного світу, який тисячу літ тому приніс на Україну одвічне Слово-світло віри христової, щільно переплівся з ними, злився в одне суцільне. І в цьому органічному синтезі свого споконвіку, власного, і принесеного, позиченого, синтезі, що його печать — на всьому циклі наших Різдвяних свят, виявляється одна з характерніших рис української нації, яка, переймаючи те, що стало загально-людським, не обмежується простою позичкою, а в теоричім процесі переробляє його, пристосовує до свого, здавна виробленого, злітовує в суцільність, тільки їй властиву.

Тому й Різдво з усім його ритуалом, що на ньому збереглися до наших часів сліди днедавньої старовини, про яку й згадки не додержала нам пам'ять людська, свято християнства, що так глибоко перейняло все життя нашого народу, таке нам близьке, таке своє.

І сьогодні всюди — і по селах та містах на занесеній снігом рідній Україні і серед роспеченого сонцем каміння та пісків пустелі, десь на пограниччі Алжиру, всюди, де є жива душа українська, однаково засмучені виглядатимуть очі зорі вечірньої...

І вона нагадає кожному з нас, — чи сидітимемо ми сьогодні своїм гуртом за святою вечерею чи серед чужих на самоті зустрічатимемо свято без куті і узвару, — нагадає про далеку домівку, огорне привабою, — що її не можна забути, що її не можна передати словами, — пригабою стародавніх і милих звичаїв нашого Різдва. І самі собою, посипаючи по-за спиною морозом,—як це буває що-разу, коли зачинають грати на струнах душі ці віковічні мелодії, задзвенять в вусі — чи справді чи тільки в уяві — колядки.

Дитина в вертепі, пастирі і волхви, кривавий Ирод і плач матірок над тілами замордованих дітей, і нарешті бігство в Єгипет — пречиста Мати й Отроча на вигнанні...

«Ирод слуги свої розсилає,
Христа вбити шукає»...

Такі далекі і такі близькі образи. Ті муки і подвиг пречистої Диви та трагедія всесвятої Матері, що стали сьогодні нашою трагедією, нашими муками, нашим подвигом.

Хіба сьогодні не царствує всевластно на поневоленій Вкраїні червоний Ирод?

Хіба весь край наш многострадальний не залито чистою кров'ю не тільки младенців ізбієнних, а й десятків і сотень тисяч замучених та розстріляних червоними катами?

Хіба той шлях на вигнання в Єгипет — це не наш шлях, шлях тернистий еміграції?

Хіба та зоря, яка возсіяла над печерею в Вифлеємі, — це не наша зірка, що проказує нам путь в країну правди, світла і добра?

І вона таки приведе нас через муки вигнання, через боротьбу визволення, через перемогу туди — на вільну, незалежну Україну.

Переможно й радісно лунали колядки по всій Україні в дні слави й величності держави нашої за ясної нескортої пам'яті великих князів і преславних гетьманів наших. Сумом сповняли вони серця предків наших за тяжких часів татарського лихоліття та Великої Руїни.

І сьогодні — за нової великої руїни — дзвенять вони всюди на поневоленій отчизні нашій і на чужині, краючи серце сумом гірким та разом з тим сповняючи його і надією.

Надією і вірою в те, що недалеко вже той час, коли на Різдво, звертаючись з привітом радості до хазяїна, молодь наша давніми-предавніми словами колядки вітатиме вільний народ — справжнього Пана Господаря української землі:

«Добрий вечір тобі, пане господарю!

«Ой, радуйся, земле, радуйся:

«Син Божий народився!...»

На теми дня.

1 січня 1928 року

Чим він буде для нас — Новий Рік? Чекають нас нові надії, ствердження мрій заповітних, чи розчарування непереносні, — не знати, не вгадати.

Місяці, роки — міра людська, короткобіжна і недовершена, встановлена з єдиною метою: аби тільки наша думка не заблудилася в просторі часу, в коловороті подій.

Історія не знає тої міри, переходить над нею, не помічаючи. Міра її — довершений процес, мета — непереривна творчість; день її буває як тисячі літ, і тисячі літ для неї як один день.

Було так: століття за століттям, тихо й повільно, розмірно ступала вона, працю свою переводячи. Люде тоді забували про неї, бо зрозумілий для них був їх завтрашній день, виправданий вчорашнім, бо прямою та видкою стелилася перед ними далека майбутність. І здавалося їм, що так було завжди, так буде вічно, що інакше бути не може. І міряли вони рух історичний людськими роками, перемірювали на місяці його.

Та раптом стало інакше. Знялася над світом страшна хуртовина. Під ногами людей захиталася земля. Злива шляхи затопила, хмарами сонце повилося, дні від ночей неодмінними стали, роки минають та йдуть — наче намісці стоять. Серед бурі та грозизломився людський закон часу, нова народилася доба. Історія привітала її луною — громом, пожежею блискавок, руїнами та кров'ю.

Нашим поколінням і нашому народові припала доля жити в часи історичного злому. Це — велике щастя і велике горе.

Щастя, — бо раз на століття людям і народам дається можливість придивитися до самого механізму історичного руху, торкнутися його колес, встановити долю свою і далеких поколінь, зачати нову лінію предків, скласти пророцтво та ідеали нащадкам.

Не кожному по силі така доля, але вона припала нам усім, і в тому є велике горе. Горе, — бо люде — завжди люде, малі, обмежені творіння. Миле їм усе близьке, ясне і зрозуміле, любі їм тихі утульні радощі; грім — б'є їм по серцю, блискавка — сліпить їм очі, негода — лякає, величність — принижує. Серце їх просить спокою, прагне

до гармонії, до гармонії між далеким і близьким, між жертвою і утіхою, між майбутнім і сучасним. Хочеться жити й працювати не тільки для народу та батьківщини, але й для своєї родини, для самого себе...

А нам, розсіяним по світу, до сліз і до болю хочеться ще хоч перед смертю подивитися на тихії води, на ясні зорі, на край наш веселий, на рід наш великий... Тому то як надходить людська міра — Новий Рік,—мовчки і в голос питаємо ми себе і один одного, — що він дасть нам?..

А питати не треба, бо краю ніхто не вгадає. Далеке — знають усі, а близьке — нікому невідоме. Треба не питати, а радіти, — радіти кожного разу, як довершується ще одна міра людського часу. На свої очі бачили ми всі долю свою і знаємо, куди вона нас веде. Кожна довершена міра наближує нас до батьківщини, до спокою, до гармонії в нашому серці, і немає на світі тої сили, що одвела б нас од цієї путі.

Буря світова затихає поволі. На обрії ще палахає блискавка, грім ще гремять в далині, але близький вже день, коли проясніє і в нашій країні. Тому то широко і радісно вітаю вас усіх, старих і молодих, у цей день, товаришів своїх по великому щастю й великому горю. Бачив я вас за хуртовини страшної: дивилися ви просто в обличчя історії і не змаліли від того, бо мужні ваші очі і непохитні ваші серця. Чекати вже не довго: Новий Рік наближує нас до України.

М. Славинський.

Рік 1927.

Такий звичай виробився з давніх давен в людському суспільстві, що через кожних 365 день оглядаємось на минулий період, так чи инакше оцінюємо те, що пройшло, й на підставі пережитого, шукаємо шляхів на майбутнє.

Рік 1927 справді був роком «ювілейним» для цілого Сходу Європи. Оджеж цього року минуло десять ліг революції. В осени московські більшовики відбували свято свого десятилітнього панування.

Серед трубних згуків і урочистих литавр більшовицьких роковин відбулася нова «чистка» компартії, якої жертвою впали недавні вожді і кумири — Троцький та Зінов'єв.

Уже наведеного досить, щоб переконатися в переломному характері минулого року для відносин на Сході Європи. Для всього потрібен

час, який найкраще може виявити силу або слабкість того чи іншого політичного режиму. «Божі млини мелють поволі, але певно», — каже німецька приповідь.

Ще за довго до революції 1917 року, коли Троцький тяжко ворогував з Леніним, у нього вирвалася фраза, що характеризує дуже влучно помершого большевицького вождя: Ленін і з ним разом большевизм — це учення примітивності. Це політична робота не організацією, а «скопом». Ленін, щоб добитися до влади, звертався не до організованих мас робітництва, а до розбещеної салдатні. З цією салдатеською він тероризував робітників, які не хотіли йти за большевицькою диктатурою. В основі большевицького експерименту лежить культ силивіра в чудодійну силу державного апарату. З цього боку большевизм являється спадщиною царського режиму, який давав такі квітки деспотичної самоволі, як «потьомкинські села» над Дніпром та «воєнні поселення» Аракчєєва, теж свого роду «воєнний комунізм».

Большевизм прийшов до влади через безмежну демагогію. Все дозволено, все належить вам — трудящим масам. Комунізм — та це ж така проста річ: «грабуйте награбоване», — учив Ленін. Керувати державою може кожна куховарка. Та для цього — досить знати твердо таблицю множення. А хто в тім сумнівається, той буржуй або буржуазний наймит — запроданець, імперіялістичний прихвостень.

Треба було кількох років безмежної нужди, голоду і внутрішньої війни, щоб нарешті тверда большевицька голова зрозуміла, що не все на світі так «просто». Вже після заведення нової економічної політики писав Ленін слова, в яких чується тривога за успіх початого з такими труднощами діла:

«Виривається машина з рук: ніби й сидить людина, що машиною керує, а машина їде не туди, куди її направляють, але туди, куди її направляє хтось інший чи то нелегально чи беззаконно... Чи то спекулянти, чи то приватні капіталісти або обидва разом. Машина їде не зовсім так, а дуже часто зовсім не так, як собі уявляє той, що сидить на цій машині біля руля». («Известия», 11 грудня 1927 року).

Ця характеристика положення большевизму фатальна. Чим далі, то більше відчувають большевики, що їхня машина їде зовсім не туди, куди вони замірялися. В цьому лежить коріння тих роздорів, які без упину підточують єдність комуністичної партії.

Я вже не кажу про надії на «всесвітню революцію»: тут твердо визнала компартія, що світова революція, як звичайно, «опізнилася». Колись французькі жирондисти теж надіялися на всесвітню революцію, але з того нічого не вийшло. Тому то перемога Троцького, коли б сталася, принесла б лише якусь нову війну, в котрій большевиків би певне спіткала поразка; на тім би й був кінець «світової революції». Про світову революцію большевики люблять говорити так само, як Голова в Гоголівій «Майовій ночі» любив згадувати той момент, коли йому пощастило посадити трохи на козлах царської карети. Комуністичний інтернаціонал існує, як з н а р я д д я московської великодержавної політики. З таким же успіхом використовував насильниць-

кий царат ідею визволення слов'янських народів Балкану, хоч сам у себе гнобив українців і поляків.

У всіх паростях життя большевизм заїхав з о с і м н е т у д и, куди думали його провідники.

Візьмемо, наприклад, селянство. Ленін думав «дуже просто»: взяти селян під комуністичну контролю, і таким чином збудувати комунізм. Але насамперед промахнулася большевицька політика в відношенні до убогого, неможливого селянства. Це селянство або поправило свої ресурси в наслідок революції на стільки, що перейшло в середняки, а то й зрівнялося з заможними селянами; або серед цих неможливих виробилась, за виразом Сталіна, «иждивенческая (допомогова) психологія». Про таких «неможливих» один з лідерів компартії Каціор казав:

«Хіба ви не знаєте, що між неможливими є певний процент таких, які взагалі нічим не займаються, яких можна просто назвати л е д а р я м и? Ці ледацюги балакають найбільше, що ми ведемо куркулівську політику». («Известия», 5 листопада 1927 року).

Ідеєю Леніна в останні роки життя був союз («смычка») з середнім селянством. Але ця ідея теж зазнала непоправної поразки. Промисловість державного капіталізму не може настати товарів для села. В кожній державі Західної Європи криза промисловости повстає здебільшого наслідком гіперпродукції товарів: їх так багато виробляється, що нікому продавати. Але в країні державного капіталізму зовсім напереверт: населення готове платити найвищі ціни, але товарів немає. Приміром, на Україні, — пише московська «Экономическая Жизнь» — «платездатність селянства дуже велика. Селянство виказує попит на суконні товари, але цих товарів немає». (22 листопада 1927 р.).

Державний капіталізм не уміє і не може задовольнити потреб масового споживача. Отже марні надії на союз з селянством. Як раз перед десятима роками большевицького перевороту селянство СРСР перестало продавати хліб державним конторам. Тому за місяць жовтень, коли звичайно селянство продає найбільше хліба, було куплено на 21,8 відс. менше, ніж у попереднім місяці вересні. Приємний подарунок на ювілей!

Неудача союзу з селянством веде за собою руїну всіх планів що до індустріалізації. Промисловість державного капіталізму стоїть не твердо, а через те й положення робітництва, загалом кажучи; тяжке. Ось як в широму запалі описує опозиціонер Євдокимов відносини на підприємствах:

«Ми економимо на заробітковій платні, тиснемо робітничу класу в цьому питанні, як тільки можна... Ми надолужуємо на вагітних робітницях; урізуємо їм соціальне забезпечення на вагітність і пологи. Ми в багатьох шкодливих для здоров'я цехах заводимо замість 6 годин праці 9 годин... Ви забуваєте баки робітникам і думаєте, що їх одурите». («Правда», 30 жовтня 1927 року).

Щоб поправити індустрію, треба вивозити за кордон свою сировину. Але експорт СРСР, порівнюючи з передвоєнним, складає всього 27 відсотків.

Не туди заїхав большевизм і в області національної політики. В 1913 році Ленін писав про національну культуру, що це «буржуазний, а часто й черносотенно-клерикальний обман». Ленін ідеалом уважав асиміляцію, злиття націй. Але замість злиття довелося проповідувати татаризацію, українізацію і т. д. Скрипник називав на XV з'їзді ВКП національну справу на Україні «найбільш гострим, найбільш пекучим і небезпечним питанням». Наляканий успіхами національного відродження України, яке йде помимо волі і проти волі большевиків, наш «землячок» Зінов'єв почав кричати, що на Україні «провадиться така українізація, яка на ділі рівна петлюрізації». («Правда». 14 грудня 1927 р.).

Але большевизм тут так само, як і в області політики на селі, безсилий спинити хід подій... Комуністам, щоб іти в ногу з рухом на Україні, доводиться підшиватися під цей рух. В цьому відношенні найдалі пішов наркомос України пан Скрипник, який приписує відродження України «з уздром» комуністичній партії:

«Україна, — казав він, — вся цілком і навіть в самій своїй основі (що це має значити? С. С.) є результатом досягнень жовтневої революції». За словами п. Скрипника, на Україні до большевизму не було нічого, навіть «основи» не було. І ось з'явився большевицький деміург, який одним замахом «створив українську літературу, українське мистецтво». («Известия», 6-7 листопаду 1927 р.).

«Послушай, ври, да знай же м'ру», — тільки й можна відповісти словами поета на ці «откровенія» пана Скрипника. Але, очевидно, стиль такий виробився, що мусять ті самі, які в 1918 році виколювали очі в портретах Шевченка, тепер доказувати, що це вони того Шевченка «створили».

Слід де - що сказати взагалі про культуру під большевиками. Вони хваляться, що в 1927 році витрачають на освіту 10,63 відс. державного бюджету, коли царське правительство в 1913 році витрачало на цю ціль 7,76 відс. Але вони замовчують, що бюджет царської росії був більший, а гроші старого режиму мали більшу купувальну силу, ніж большевицькі червінці. Це звичайнісеньке «забивання баків».

В чому большевики досягли норми передвоєнного часу, так це в горілчаній монополії. Від горілки совітська держава має 500 мільйонів рублів чистого доходу. З цього боку наслідки «культурної» політики позначилися і на самій компартії. Наприклад, в городі Баку п'ята частина всіх тих, що сиділи в холодній за п'яні скандали на вулиці, були членами комуністичної партії. Це теж «революційне досягнення», бо п'яниці пили, очевидно, щоб допомогти своїми грішми «соціалістичному будівництву»...

Ні, рішуче не туди заїхав большевизм з своїми способами державного будівництва.

На цьому ґрунті виростають сумніви у колись найзавзятіших оборонців «світової революції». Ось, приміром, Радек, — один із кращих комуністичних публіцистів. Він вважає, що большевики переживають те саме, що ескимоси. Колись ескимоси жили на півдні, але попали в

холодний клімат. У них збереглися пісні і оповідання про колишнє привітніше життя, але багатьох слів вони не розуміють, бо не бачили тих річок на власні очі. Так і комуністи, — каже Радек, — уживають таких слів, як революція, соціалізм, пролетаріят, але фактично не розуміють, що воно таке.

В цих обставинах чималий інтерес викликають настрої комуністичної молоді. Що думає рядовий комсомолец з приводу тих метаморфоз, які відбуваються на його очах? Чи вірить він в ту справу, за яку його батьки клали життя і здоров'я? Ні. Ця молодь насамперед г о л о д н а ф і з и ч н о. Десятки разів ця молодь, що вчиться по вищих школах, жаліється на голод:

«Як би не голод та постійне фізичне слабування і втома, то зовсім инакше б йшла наука... Немає у нас ні стремління, ні ідей, ні сміливости». («Известия», 1 листопада 1927 р.).

Це така комуністична молодь росте після десятих років соціального експерименту...

В історичних великих рухах не завжди грає роллю число борців, але їх я к і с т ь. Большевики героїчного періоду або загинули, або перемінились з часом, так як і все змінюється: вони всі не вірять у ту ціль, яку поставив Ленін перед десятима роками: в комунізм. У них лишилися слова, але без змісту. Вони звикли вести демагогічну агітацію, але ця агітація не доходить до серця масової людини, бо слова розходяться з ділами.

Обіцяють завести сім годин праці, навіть соціально забезпечення стариків-селян (Петровський, «Вісти» 22 листопада 1927 р.), але не дадуть ради тим тисячам безпритульної дітвори, що тиняються по всім закутках СРСР. Чубарь хоче підносити промисловість на Україні на 15 відсотків що-року, хоче вкласти в промисловість п'ять з половиною мільярдів рублів за п'ять років, але хто цьому повірить? Обіцяють трактори і електрофікацію, а тим часом на Україні росте безземелля. За останніх десятих років селянських господарств стало на 1.200.000 більше, ніж було раніше. Значить, господарства д і ї б н і ш а ю т ь, — де вже тут показувати чудеса техніки! На селі «відбувається пролетарізація і зріст безпосівних господарств». («Правда», 5 листопада 1927 року).

Але чим гірше складається економічна ситуація для СРСР, тим тугіше зав'язують диктатори мотуз на шиї поневолених мас. Політичний режим, де панує безмежна самоволя одиниць, ударив і самих теоретиків цієї самоволі. Вони пробували апелювати до «мас» і це символізували своїми демонстраціями на вулицях, але без успіху.

Але на Україні навіть цих демонстрацій не відбулося. Окружена ворожим українським морем, окупаційна влада не може собі дозволити опозиції. Тут можлива лише опозиція національна, як вона виявилася у справі Шумського. Кагановичі тримаються з усієї сили за своїх московських покровителів, бо без них КПБУ зразу ж зломилася б собі голову на «пекучому і небезпечному національному питанні».

Десять років большевизму — це десять років безупинної агітації проти демократії, проти народоправства. Але, видно, цей клич має ґрунт у масах, тай самі большевики, говорячи про «внутріпартійну

демократію», теж мусіли визнати, що демократія має свої вигоди. В цьому моральна перемога демократичної ідеї, що сама комуністична опозиція на своїй власній шкурі зазчала всіх приємностей диктатури.

На Україні ідея народоправства іде в парі з національним відродженням. Віримо, що новий 1928 рік покаже остаточно банкрутство большевицької політики, і що визволений український народ відновить на руїнах чужоземного насильства свою демократичну державність.

«Здоров, здоров, новий годе,
У старій свитині:
Що ти несеш Україні.
В латаній торбині?»

Ст. Самарський.

Про Різдво та різдвяні звичаї.

І. Походження свята.

Треба признати, що ціле наше народне і родинне життя так зрослося зі святом Різдва Христова, що навіть якось не віриться, як то перші християне могли без нього обходитися. А проте залишається фактом, що Різдво почали святкувати лише в IV-му столітті. В першому столітті не святкували навіть ані Великодня, ані Трійці.

Ті перші християне, що вийшли з лав жидівського народу, замкнулися спершу в виключно жидівські свята, і ми бачимо, що і апостол погавів — св. Павло, як член жидівського народу, приїздить на жидівські свята до Брусалиму (Посл. апост. 18, 21. 20, 16. 21, 26). В відмінність од інших жидів, християне жиди мали лише одне відмінне свято — щотижневу неділю, як день, що постійно нагадував про воскресення Христова. Само собою вийшло, що з по-між всіх неділь особливою шаго здобула собі та, що приходила після жидівської пасхи і приймала з ачілья роковин.

В середині II століття вже істув в усякому разі особливе щорічне свято християнське Пасха, чи Великдень. Тільки що до самого дня, коли саме мала святкуватися християнська Пасха — чи разом з жидівською, чи після неї, зв'язалися такі довгі й зав'язаті суперечки, що римський єпископ Віктор не хотів арештою визнавати єдності церкви з малоазійськими християнами. Н. решті, на великому Нікейському Соборі в 325 р. було постановлено святкувати Великдень на першу неділю по повному місяцю на весні.

Тим самим було встановлено і день для святкування Вознесення, що прихдилося на сороковий день після Воскресення Христова. Як третє християнське свято, виступав в Малій Азії і Єгипті день Богоявлення, чи Епіфанія, який святкували 6 січня. Цей день зв'язували з тим моментом, коли Христос крестився в Ісрдані від Іоана Хрестителя. Іностики, особливо де-які секти, надавали велике значіння цьому дню, бо, мовляв, власне того дня Бог вповні зійшов на землю.

Давня церква спочатку не надавала жадної ваги дню народження Христова і не відгувалася про його святкування. В перші століття християнства, вона жила під загрозою постійних переслідувань, коли ціле життя виглядало, як мука, а смерть — як визволення від тих мук і єднання з Христом. Знавий християнський письменник Ориген (пом. 254). вказував, що в Св. Письмі тільки про безбожних людей говорилося, що вони

святкували свій день народження, а саме — в Давньому Завіті про день народження Фараона (І книга Мойсея 40, 20) та в Новому — про Ирода, котрий саме в день свого народження, на прозьбу дольки, скарив на смерть Іоанна Хрестителя. За свої справді дні народження християне вважали свої дні смерті, коли вони народжувалися для життя небесного. Тому і дні смерті мучеників святкувалися в давній церкві, як дні їх народження.

Отже, такими поглядом перших християн визначалося і їх відношення до ідеї святкування дня Христового Народження. Зрештою церква всеж визнала потріб. їм встановити це окреме свято, і дати їй традиція вказувала на папу Юлія I, що був на престолі від 337 до 352 р., як на її ініціатора в цій справі. Але знайти історик і іменний Ритшель, втрутаючи на хронологічному показнику 354 р. Филокалоса, в котрому поміж християнських свят знаходяться вже і Різдво 25 грудня, та на промові римського папи Ліберія в 352 р., з котрої видно, що того року Народження Христове святкувалося разом з Епіфанією, себ-то 6 січня, — враховус, що перше окреме свято Різдва святкувалося в Римі в 353 р. або найімовніше в 354 р.

З Риму звичай святкування Різдва перейшов і в інші великі міста, причому історія зберегла нам дати перших святкувань в Константінополі — в 379 р., в Канадонії — в 382 р., в Алтисхії — в 388 р., в Єрусалимі Різдво Христове до 634 року святкувалося разом з Епіфанією 6 січня, а в Ірмелі ще й досі не визнають Різдва за окреме свято.

Встановленням Різдва, як окремого свята, християнська церква фіксувала і день народження Христа на 25 грудня. Треба сказати, що цей день було обрано не зразу. Климент Олександрійський ще в 2 ст. писав про безіменну дитину, хто покладає точну дату народження Христа на 20 травня (чи 20 квітня), — сам він вказує на день 17 листопаду, але, на жаль, не зазначає підстав, на яких він дійшов до своїх висновків. Пізніше, деякі християнські країв покладали день народження Христа на 6 січня, звязуючи його з днем Богоявлення, але які міркування привели їх до цієї дати — невідомо. Все ж вже в 221 р., Секстус Юліус Африканус відносив день народження Христа на 25 грудня, і підставою його твердження, як здається, послужило вірування давньої церкви, що Бог, починаючи творити світ, перш за все почав відділяти світло від темряви, і тому, що робив це, розуміється, поволі, то перший день творіння мав і натурально припадати на той день, який складався гарівлю з дня і ночі, що буває весною, 25 березня. На цей же день відносили давні християнські і день Богоявлення. День Народження Христового має припасти на дев'ять місяців пізніше, себ-то на 25 грудня.

Але знаючи відношення давніх християн до святкування дня народження, не можна не запитати, що саме привело отців Церкви до встановлення особливого свята Народження Христа, в супереч з традиційним поглядом, що дні народження святкуються лише у вшанування людей. Треба зазначити, що на день 25 грудня по Юліянському календарю припадає день народження непереможного сонця, коли дні починали збільшуватися, а ночі скорочуватися, і вся природа повертала від зими до літа. До цього дійшли вони і того, як святкувалося свято народження сонця в Єгипті та Сирії. Вірні зображали в певні святини і виходили з них опівночі з криком: «Діва породила. Світло росте.» Єгиптяни і представляли говоарджене сонце в образі дитини, яку показували народу, в день зимового сонцестояння. (Фразер «Il Ratto d'Oro» II, 172).

Діва, яка породжувала сила в день 25 грудня була, без сумніву велика східні боги, яку семити називали Небесною Дивою чи Небесною Богинею. В семітських краях вона була ніби відмінною Астарти. В митраїзм Митра, що народжувався 25 грудня, завжди ототожнювався з непереможним сонцем, і внаслідок розповсюдження цієї східної релігії в західних римських провінціях, примусило західну римську церкву, для ослаблення і християнізації потанського культу народження непереможного сонця, зафіксувати на день 25 грудня, день Народження Христового. Про це ми маємо документальні вказівки у отців Церкви. Дуже

часто їм подобається рівняти Христа з сонцем, і народження Христове з народженням нового сонця в день зимового сонцестояння. Св. Кипріянін говорив, що Христос є «правдиве сонце і правдивий Бог». Іоан Златоустий називав його «Сонцем правди, яке з'явилося, щоб освітити землі».

Але християнізація дня 25 грудня не змігла все ж стерти слідів давніх соняшних культів, і до наших часів ми їх знаходимо в різдвяних звичаїх.

Прейдемо тепер власне до систематичного огляду різдвяних звичаїв укр. народа і подбаємо відмітити в них всі ті рештки далеких культур і їх переживань і стеродав їх вірувань, які дійшли, часто покалічені, часто мало вже кому зрозумілі, до наших часів. Щоб як слід їх зрозуміти, треба прийняти перше за все на увагу, що в Україні, як і в інших багатьох народів, під Різдвяним святом розуміється не лише день 25 грудня, а цілий цикл днів від 24 грудня аж до 6 січня, які всі і осять оди у сім'ї у назву — Святки. Тому іє всі звичаї мають місце в різні ачасі місцестоях в одні і той самий день святок, — різдвяні звичаї відзначаються властивістю маю друванія, але певно в межах зазначеного циклу.

Серед різдвяних обрядів треба перш за все спититися на тих, які зв'язані з Кутею.

Кутею зветься обрядова каша з гіршіших чи ячмінних зерен. Як відомо, вареня зерен попережає печиво хліба, і тому вживаня куті мусимо відносити до найбільш архаїчних пережитків. Не дурно від куті — каші, під ріжними назвами, ми зустрічаємо іє лише під час Різдя, их свят, але і в інших особливо важких моментах життя укр. селянина, — як то на весіллі, хрестинах і похороні.

Вже самий спосіб її готуванія вказує на ту особливу пошагу, якою вона користується. Приготовляють кутю дуже часто за день до Свят-вечера. В деяких місцестоях для неї потрібнo мати цілком новий горщик. Зваривши кутю, ієсуть її з особливою шакою на покуття, і римовляючи: «Іде кутя на покуття». Перед тим, для неї зготували на покутті почесне місце: господарь іастилає сіна і ставить сіні жита, и оді вже вимолоченого. Кутю на покуття несе звичайно хлогець чи загалом нежонатий чоловік, іри чому, ієсучи її, він мусить, квсхтати, щоб кури водилися. Квохчуть іиші ірисуті і хлогці, але жінки і дівчата іі в якому разі іє можуть квсхтати (Нс мис, «Розсказъ» 162-168).

В деяких місцестоях, у вечері, коли зійде перша зірка, господарь обгосив кутю трічі навкрузи хати і стукав у вікно. Жінка запитувала: «Хто там стукає?» а господарь з кутею відповідав: «Сам Бог стукає з теплою мокрою весною, з гарячим і бурлим літсми, з сухою і крисною осіною». На що жінка відповідала: «Просимо ж до хати!» (Ящуржинський в «Кіевск. Стр. ї» 1889, II, 477-85).

Після цього починається вечеря. Звичайно, до вечері нічого не їдять і нерідко вечеря буває дуже бгата, але закінчується вона ієвідмінно кутею і узваром. Бідні люде в той день нічого, окрім куті та узвара, і не їдять.

Перша ложка куті іде мсрозові. Господарь відчиняє вікно і закликає мсроза, (иноді ж тільки стукотить в стіну). «Мсрзе, мсрзе, іди кутю їсти. Щоб ти не мсрзєєш ячмею, і шеїши, і срску, сочевиці, і роса і гречки і усього, що мєш Бог судить посяти». Останню ложку куті кидають в стелю, і дивляться: як що багато зерен до стелі ієзлило, те будуть добре бджоли водитися. Прсф. Сумцов з'яєсував («Хлібъ въ обрядѣхъ и пѣсняхъ»), що кидають куті до стелі ієзачєє ієрстеу соцію. Але я уважаю в цьому обряді звичайний магичний акт, яким ієслоелюється бажаня мати добрий уржеєй: чим вище підлетить кутя, тим вищий має вродитися хліб. До того ж ієсочеку іриєдять аєгалогичні обряди, що відбуваються в часі різдвяних свят і в інших святах, зв'язані з хліборобськими культами. Сіи іємося лише на тих, що мають безпосереднє відношеня до нашої теми. Після вечері, господарь сідеє на покутті за стіл, заставляєий іірогєми, кишеми то, що, і питає жінку чи дітей: — «Чи ви мене бачите? — Ні, не бачимо. — Щоб же ви не бачили мене

отак за стогами, за снопами, за возами». В деяких місцевостях, цей обряд відбувається не на Багату кутю, під Різдво, а на Маланки, під Новий Рік, Щедрого вечера (Ящуржинський «Культь хліба». К. Ст. 1893, XII, 408-10).

Наскільки цей обряд архаїчний, видно з того, що він відбувався з давніх часів у різних слов'янських народів. Саксон Грамастик оповідає, що у арконських слов'ян цей обряд виконував в давни у жрець. В свято Святовита, по скінченню збра хліба, в Аркоі робили великий медовий періг, за котрим ставав жрець і розмовляв з народом в такий саме спосіб. як український селянин за гірогами з своєю жінкою чи дітьми. (Сумцов «Культь. переж.» К. Ст. 1889, VIII, 410-17). Цей магічний обряд, як бачимо цілком відповідає змістом до сбраду підкиданя куті під стелю, але ось вам другий святкогий сбрад, який відповідає йому не лише змістом, але і самою формою. На Новий рік, — діти посівали ики ходять по хатах і посівають дзерном, і римовляючи: «На щастя, на здоровля, на Нсгий рік, дай Боже жито, пшеницю, всяку пшеницю, а лен щбб аж такий ріс...» і кидають жменю під стелю, щоб він такий виріс високий.

Посипання дзерном, як вірно зауважує прсф. Сумцов, є символічним магічним актом закликання дощу, потрібного для урожаю, але в даному разі, на мою думку, тут така символика цілком і потрібна, і посипання дзерном вже само по собі являється цілком зрозумілим актом побажання урожаю, який з'ясовує до того ж і супровідна формула.

Також нерідко на Багату Кутю з під скатертини витягають соломинку — соломою на кутю покривається всідню стіл — і по її довжині ворожать, який буде високий лен. (Ящуржинський в «К. Ст.» 1889, II, 477-85).

Наскільки важлива в очах народу кутя, показує той факт, що навіть самі ті три Свят-вечери, коли живуться куті на вечерю, називаються Кутями: так вечір під саме Різдво — Багата Кутя, під Новий рік — Щедра кутя (азва зрештою досить рідка) і вечір під Водохрища — Голодна кутя. Готуючи кутю на ці три вечері, господи і пильують, щбб кождого разу насилати парівно, і потім помічають, як що кутя більше виросла в перший раз, то крайній буде ранній урожай, як що друга — то середній і т. и. (Ящуржинський, там же).

Кутю злишають на різдвяну ніч на столі і кладуть в неї ложки, бо всі вірять, що вночі іриходитимуть душі померлих речичів і їстимуть кутю. В багатьох місцевостях, господи рь помолитишись і ролитьє на скатертинку трохи ви а і бсрщю, — що мають теж служити душам померлих. (Ів. Б'ньовскій в «К. Ст.» 1889, I, 236-38, і Ящуржинскій — «К. Ст.» II, 477). Той ночі рекомендується не гасити світла, і часто навіть забороняється спати, бо, морляя, «хто в таку ніч спить, той і царство небесне і спасіння просить». (Б'ньовскій в «К. Ст.» 1889, I, 236-38).

Як я пояснив в «Л. Н. Вістнику», в грудневій книзі за біжучий рік, заборона спати похидила власне зі страху перед тими душами померлих, що мали ірихидити, і це дає нам іригід і бачити в куті і різдвяній сбрадності рштки і еглише почитання сонця (про котре піз ішо) та звязаніх з ним хліборобських культів, а також і культура гредків. Прсф. Клібер в своїй ед в о іздрукованій а польській мові книзі про «Різдяну і сбрадність» (Познань, 1926.), іру тук чись геловим чи ома тсму, що в різдвяній сбрадності від грелочесу у релю хліб, в його найбільш іричій фрмі — куті чи каші, що має місце також і в ритуалі похороу, — твердигь, що «підставові і засідичі склад ики срятк — і ссхрорі і», бс мстляв «святчна вечеря цілим своїм меню і в ісдрсбних церемоніях майже і ризнятьє від учти з душ ої, без сум ігу, і срісіс була іск» (стр. 74).

Піраша і головніша хіба авторова, як зауважує Евг. Сокоги ська в рпцеї зї, вміщеній в III випуску київського «Першого Громадяства» за 1926 р., полягає в тсму, що він, а хойи шись є специфічним характером святко іввічної Склад авії, де Різдво дійсно має характер святе, і ривсвятченого духам мрців і лиховісним силам, пішов длі шляхом зіставлень і, вловивши кілька подібних моментів в європейській сбрадності, бере

матеріал цілком випадковий і тільки такий, який іде на підтвердження його думки. Він цілком ігнорує, що Різдво в дійсності є святом вегетаційним насамперед святом живих, а не мертвих. Як цю в кулі і в різдвяних святках ми знаходимо дійсно задушні елементи, то вони ж зустрічаються і в інших святках. Таких поминальних обрядів було кілька що — року, і натурально, що вони привязувалися до якихось більших свят.

Про інші різдвяні звичаї другим разом. .

є в. Опачький.

La bûche de Noël*).

(Л и с т и н а У к р а ї н у).

IV.*)

Перо заржавіло, каламарь висох... Давно не хотілося писати, говорити до вас про те, що думаємо і чим живемо. Роки проходять, але ці останні роки не подібні на попередні. Раніше ми конали... Раніше в нашому становищі почувалося щось безнадійне, безірадне. «Хоч би гірше, аби інше», так думав собі кожний. І сталося «гірше»... Перенеслися над нами як вихор страшні події, розбили наше нудне життя на чужині, зворушили, збентежили, змучили всіх нас. Але разом з тим відчули ми в цей час знову те глибоке, загальне національне піднесення, яке нагадало нам трохи старі почування незабутнього 1917 року, коли ми з вами всі були скуті в одному пориві, в одному великому прояві ентузіазму...

Бувають народи, в жилах яких тече холодна кров, які виконують свої життя і обов'язки тихо, свідомо, розмірено. Я поважаю ці народи, але симпатії мої не на їх боці: я люблю ентузіазм, життя серед великих почувань і захоплень.

Ентузіазм — це життєва сила, ентузіазм це певні моменти в історії, це річ необхідна. І добре те, що ми здібні до цих почувань. Але чи в цьому наша національна риса? Чи це є тільки певна стадія нашого розвитку? І потім ми виріємо, виростемо, заспокоїмося, станемо такими поважними, тихими спокійними, як англійські джентельмени, такими ж практичними і твердими, як чехи? чи може підемо слідом за німцями і станемо поглиблювати свою думку і писати трьохаршні

*) Старофранцузький звичай дарувати на Свят-вечір «une bûche de Noël» — різдвяне поліно, щоб було, мовляв, чим запалити в каміні й нагрітися коло вогню за вечерею. Оц давнього звичаю збереглася до наших часів форма традиційного різдвяного дарунку — солодкий пиріжок чи пуделко з цукерками або що, що має вигляд поліця й заховав стару назву «la bûche de Noël». Зміни ці порівняти можна з долею нашого звичаю на масляці чепляти «золодку», що перетворилася в шгучну квітку, а про те стародавню назву задержала.

***) Дивя. «Тризуб» ч. 16, 18 і 22 з 1926 р.

речення, в яких дієслово буде конче стояти на кінці, а зміст буде аж в трансцендентній сфері.

Я не вірю в таку еволюцію нашого народу. Я вірю в те, що іскра вогню залишиться у нього на завжди. Чи не зустрічаємо ми щодня старих юнаків з розчарованим безнадійно поглядом і повних огню і завзяття очей «молодих» старців?

Ми молодий народ, що довго спочивав, що довго не мав нагоди й можливості напружити свою волю, виявити свої таланти. І звичайно цією молодістю можна пояснити собі наше завдання.

Але ось перед нами старий, старий народ, давня віковична культура, що починає свою історію ще з часів мудрих друїдів. Стара Галія багато знає, багато бачила, багато пережила, але свого огню не розгубила і вже після багатьох століть інтенсивного життя ця сама стара Галія першою кинула клич всім народам і визволила їх від гнилих путів старого режиму. Ця стара Галія — Франція — перша відчула всю силу національного піднесення, яке потім як хвиля розкотилося по всій Європі серед всіх народів...

Франція — стара, трохи не найстарша серед народів Європи, але вогню вона має ще досить, але де ж саме ця Франція?

Коли чужинець говорить про неї, він бачить перед собою Париж, Ейфелезу вежу, розкішні вулиці, гучний натовп, веселі ресторани, кумедні пісні і... намазані густо жіночі обличчя з зазиваючою посмішкою.

Але це не є справжня Франція, це не є навіть Париж.

Є друга Франція, є другий Париж, і в них б'ється те саме серце, то тихе і ніжне, то гаряче і невтомне, що так часто хвилювало всю Європу, що спричинилося до безсмертних вчинків її героїв, до великих відкриттів наукових і глибоких повних огню ентузіязму віршів.

Про цю Францію я хочу сказати кільки слів.

* *

Люде є люде, і мусять вони якимсь змістом наповнювати своє буденне життя. Мають вони потребу розмовляти по-між собою, але про що говорити? — Тем не є так багато і життя б зблідло, коли б ми були позбавлені змоги судити один другого.

Але цим правом лаяти сусіда по-між собою ми часом зловживаємо. Живучи закордоном в різних країнах, емігранти занадто люблять критикувати той нарід, до якого закинула їх доля. Не уміють вони об'єктивно поставитися до чужого життя, ще менше вміють побачити в ньому щось гарне, щось добре.

А між тим я певен, що у кожного народу, як у кожної людини можна найти щось своєрідне і разом з тим цікаве, а може і гарне.

Сьогодні говорю про французів: І французи мають такі риси, які здаються нам часами недобрими і не симпатичними, в цьому звичайно сумнівів немає, але мають вони те, що я вже зазначив вище: нахил до справжнього ентузіязму, до душевного піднесення, до ідеалізму, до людських почувань.

Чи можна ці риси назвати національними? Овсяніко-Куліковський думає, що ні. Він гадає, що почуття — це річ інтернаціональна, а тільки прояви волі і розуму мають і справді свої національні форми.

На нашу думку, нема нічого більш помилкового ніж ці підтвердження: почуття має найбільше відтінків, найбільше нюансів, в почутті найбільше виявляється людина і в поезії, що в чистим відбитком почуття, найглибше, найбільше виявляється душа кожного народу.

Але має рацію Овсяніко-Куліковський, коли говорить, що національний характер виявляється найкраще у вищих розумово представників кожного народу.

«Ідіоти є інтернаціональні», — говорить зовсім справедливого наш мудрий земляк. Отже у вищих представників французької нації можемо знайти дійсні національні риси французького народу.

Кого ж нам взяти для прикладу? На якій постаті зупинитися? Цих постатів багато, я ж вибіраю одну — Сільвестра Боннара.

Хто він такий і чим він був? Почнемо з того, що він ніколи не існував, але що тих Сільвестрів Боннарів я сам бачив не раз на вулиці Парижа десь в Латинському кварталі, коло Люксембургського паку, за столиком Національної Бібліотеки, а часом і в їх власних кабінетах, густо до верху усталених поживклими книжками.

Ідеальний Сільвестр Боннар не існував на світі, але він бігш реальна для мене людина, ніж ті, кого я бачив очима і з ким я навіть жив, бо Сільвестра Боннара намалював сам Анатоль Франс, найкращий безперечно письменник Франції за останні десятиліття. Цей письменник, відомий і улюблений народами цілого світу, разом з тим є людиною, в якій кожна риса зв'язана саме з Францією, з її минулим, з її національним типом. Його герої люблять Париж, знають його. В старечі дні свої, в глибокій старості, на висоті своєї нечуваної слави, любив він згадувати дитячі роки.

Місто було тоді зовсім іншим. Модерного Парижу ще майже не було. Рука того, хто перебудував його, рука Османа, ще не походила по плану старовинного міста. І любив Анатоль Франс в дитинстві і всі ці закутки середньовічного, стародавнього Парижу.

Любив їх і старий Сільвестр Боннар, великий вчений, історик середньовіччя.

Сільвестр Боннар, Membre de l'Institut, жив над Сеною і з вікон своїх бачив і Лувр, і Тюїлері, і гостру, струнку дзвіницю капели св. Людовика і вежі Судового Палацу і класичний образ собору Парижської Богоматері.

Сільвестр Боннар був старим ученим і жив він самотоко з сестрою ще більш старою і такою ж самотокою служницею. Він жив dans la cité des livres, серед міста книжок, і єдиним і незмінним другом його був. Гамільтар — великий чорний кіт, що стег його книжні скаби від мшешей, а в вільні і ціл праці години, се-то цілі дні, грієся коло каміну і слухав незрозумілі патетичні слова, з яких ми звертався до нього в хвилини наукового захоплення його знаменитий господарь.

Життя Сільвестра Боннара було тихе і, як він сам говорив, не цікаве. Але це зовнішнє нудне життя було напоєне внутрішнім глибоким гоінням. Він жив минулим життям мислі йому Франції, і образи середньовічних письменників-чехців примушували палко битися його старече серце.

Переглядаючи улюблені ним каталоги старих книжок, натрапив він одного разу на стародавній рукопис. Звався він «Золота легенда», і написаний був клерком Жаком Тутмуєм.

Вчені тільки догадувалися на підставі інших джерел, що такий рукопис десь міг колись існувати. І от підтвердження: це дійсно так, він існував, більше того, він існує. Але де? Де? Цього каталог йому не говорив.

Духовне життя старої Франції збагачувалося в його очах цим новим твором, який може таїть в собі розгадку давнього минулого, того минулого, що має воскреснути і завдяки ученим історикам знову ожити в душах людей.

Тяжко твердому урівноваженому чоловікові зрозуміти закоханого юнака, тяжко тому, хто ніколи не знав наукового захоплення, зрозуміти, чому дрижав старий Боннар над старим каталогом, прочитавши таку надзвичайну для нього новину, але і не потрібно саме на цьому зупиняти свою увагу. Важливо не те, чим саме захоплювався, горів старий Боннар, важливо те, що він взагалі справді мав здібність так запалюватися на 70-му році свого життя.

За всяку ціну він мусів найти цей рукопис тепер... Нова мета з'являлася в його житті...

Колись малим хлопцем він так само жадав ляльки, поганої ляльки з намазаними щокми, з кривими ногами, але він її хотів мати так гаряче, що це примушувало дитину справді страждати. Здібність цю до горіння, до пристрасного хотіння він зберіг до старих років.

Зхвильовано ходив Боннар по кімнаті.

«Що за відкриття! Потом вкрилося мое чоло, — говорить він в своєму дневнику, — мої очі услалися сльозами, я дрижав, я червонів, я не міг вимовити слова і відчув потребу голосно крикнути».

За всяку ціну мусів він мати цей рукопис. Але де його шукати? Де поділася ця дорогоцінність? Жадних вказівок...

«Нащо, нащо, — говорив він собі, — я дізнався, що ця цінна книжка існує, коли я не можу ні бачити її, ні нею володіти? Я пішов би за нею в огневе серце Африки, на вкриту льодом холодну північ, скрізь пішов би я, коли б я знав, що вона там є».

В Африку ані на північ льодову їхати Сільвестру Боннару все ж не прийшлося. Але він дізнався таки за кілька вже років, що «Золота легенда» знаходиться в антиквара у маленькому місті Сицилії. Треба знати кошачу прив'язаність типового старого французького буржуа до своєї країни, до свого міста, своєї вулиці, своєї хати, своїх зьичок. І треба уявити собі також монотонне життя цього 70-літнього ученого, щоб зрозуміти, що подорож до Сицилії для нього була мало чим легшою, ніж для другого дійсна подорож до огневого серця Африки.

І він дістався до Сицилії, але «Золотої легенди» вже там не було. Довго це мучився, шукаючи її, Боннар, аж поки чудо справжнє чудо, не дало йому в руки улюблений рукопис...

Це чудо однак не було випадковим.

Колись, ще за кілька років перед тим довідався він від служниці, що на горі в його будинку жила дивна молода жінка з нещасним, бід-

ним, до безкінця хворим чоловіком. Жінка була гарна, весела і завжди співала. Але було холодно, мороз, Різдво надходило. Жили ж вони під дахом, а дах був розбитий. Падав до хати і дощ, і сніг, а топтити в печі було нічим. Жінка саме мала стати матір'ю... І послав їй Сільвестр Боннар великий оберемок дров і серед них одне величезне поліно — une bûche de Noël — по старому французькому звичаю.

І мати зігрілася, дитина вижила.

Доля людей міняється і молода бідна мати стала рдою, а потім... княгинєю. Прошло кілька років і зустріла вона саме в Сцілі старого Боннара. Він не пізнав її, але вона пізнала і схотіла йому чимсь віддячити. Вона знала, як гаряче добивався вчений стародавньої книжки про «Золоту легенду».

І от зимою на Різдво несподівано почув Боннар дзвоник. Він одчинив сам двері і побачив милого, гарно убраного хлопчика.

Хлопчик тримав в руках величезне поліно — bûche de Noël. Сільвестр взяв його, але воно розкрилося відразу і посипалися звітти квіти, весняні, голубі, пахучі квіти, і вкрили його невеселу, завалену книжками, учену хату. Але серед тих квітів знайшов він те, що йому було наймиліше — «Золоту легенду». Тереза, служниця Боннара, пізнала, що в кареті, з якої вийшов хлопчик з подарунком, сиділа та сама мати, котру колись урятував од холоду, а може і від смерті, Сільвестр Боннар...

Цим і закінчую я історію Сільвестра Боннара... Годі нам поспіти за Анатолем Франсом і на трьох сторінках передати зміст цілого роману. Та до того те, що є найкращого в цьому романі полягає зовсім не в загальній фабулі, бідній на факти, а в образах і деталях, якими наповнює письменник цей свій найкращий твір.

Але ще два слова. Вдругій частині роману якості Боннара, які вже відчувалися в історії з bûche de Noël, виявляються з великою новою силою.

Потреба любови, потреба мати коло свого домашнього огню близьких людей живе навіть десь в глибині цієї одірваної від життя людини. Він зустрів «унучку» — властиво унучку своєї нареченої, тої, яка освітила все його життя, тої, з якою обставини розлучили його багато, багато десятиків років. І цій «унучці» віддав він все, що мав: свій спокій, свої книжки, продані ним, щоб утворити придане дівчині; того мало — він викрав дівчину, коли не було чого іншого робити, як злодій з пансіону, де її мучив опікун, і тільки чудо урятувало його від суду і скандалу...

Коли високий ентузіазм, котрим жив і горів Сільвестр Боннар, творив нове життя, кликав вперед спокон віку Францію, цей теплий, тихий вогонь любови, що сидів в цьому старці, ця ніжна і тверда відданість родині, щоб там не говорили про Францію, фіксує здобутки творчости, збирає, затверджує, робить тривалим її життя.

І та «bûche de Noël», якою обмінявся Сільвестр з таємничою панією, є символом старих завітів давньої, давньої країни... І добре було б, як би ми так само зуміли назавжди зберегти і силу ентузіазму і силу хотіння та навчилися б уміти зберігати те, що ми здобудемо.

Чміль.

Новий етап.

Коли півроку тому ми на сторінках «Тризуба» (ч. 30-31 «Перед завтрашнім днем») зробили спробу перевести аналіз тої ситуації, яка утворилася в зв'язку з розривом дипломатичних зносин з Англією, тепер знову хочемо вернутися до цієї теми. Спонукують нас до того подвійного роду мотиви. По перше: на фактах і подіях, що мали місце за останні місяці, ми хочемо перевірити аналіз ситуації, переідений нами перед півроком. По друге: факти і події останніх днів і тижнів дають підстави думати, що СССР, вірніше та влада, що її репрезентує, вступає в новий етап свого розвитку, а такого роду річ варта занотування і підкреслення.

Дозволимо собі поперед усього пригадати ті основні висновки, які зазначили перед півроком.

Ми підкреслили, що розрив відносин з Англією при слабій гідпорності совітського нагодно-господарського організму мусить викликати в народньому господарстві СССР цілу низку ускладнень в обсягу експорту, імпорту, грошового обороту, які можуть перейти в загальну господарську кризу. Ці господарські ускладнення в своїх наслідках можуть також мати і політичне значіння, оскільки вони приведуть до загострення тих суперечностей, які мають місце в СССР.

Факти господарського життя останніх місяців в цілому стегджують намічену нами схему. Розрив торговельних відносин з Англією, як і треба було того сподіватися, не пройшов для СССР так легко, як хотіла то довести совітська преса безпосередне після розриву. Тепер та сама совітська преса про наслідки розриву пише в цілком иншому тоні, ніж писала вона перед півроком. «Труднощі в господарському будівництві впливають в першу чергу, — заявляє «Економ. Жизнь» в ч. 266, — в результаті загостреної міжнародньої ситуації... За останній час почувается зменшення закордонних кредитів. Зменшення чужоземних кредитів неминуче відбивается на ході зовнішньої торгівлі». В цифрах цей вплив сучасної міжнародньої ситуації на зовнішню торгівлю СССР вислювлюється так: загальний підсумок імпорту СССР за 1927-8 рік в порівнянні з попереднім роком зменшився на 6 відс; не зважаючи на це, сальдо торговельного білянсу, за останні чотири місяці біжучого року (VII-X) було негативне — 8,2 м. р. проти +5,3 минулого року. Таке зменшення імпорту, яке проте не забезпечує СССР од негативного торговельного білянсу, та сама «Екон. Жизнь» пояснює тим, що кредитова блокада, яка здійснюється Англією до певної міри утрудняє маневрування в обсягу закупки імпортих товарів: розвиток оборотів в закордонній торгівлі вимагає більшої мобілізації валютних ресурсів.

Ці ускладнення в обсягу закордонної торгівлі й в обсягу кредиту привели до дуже напруженої ситуації в господарському житті СССР. Економічна преса констатує зріст браку промислових товарів, перевагу попиту над пропозицією, надбавки на ціни в роздрібній торгівлі дають дальшу надвишку. По Москві ця остання надбавка в

жовтні місяці зросла з 57,9 до 60,3 відс. проти гуртових цін. Брак товарів набірає таких розмірів, що по більших мійських осередках знову відродилися довгі черги-хвости.

При цьому скрутному становищі на ринкові збільшення продукції промисловости відбувається дуже повільно, продукція в галузях легкої індустрії в жовтні лишається стаціонарною, а в таких галузях, як бавовняна, вовняна і льняна навіть зменшується і в порівнянні з вереснем. Важка індустрія, на яку звертається більшу увагу, виявляє більші досягнення, але й в ній з господарського погляду становище не являється задовольняючим: зниження собівартости відбувається надзвичайно повільно, воно натикається на питання раціоналізації, що зв'язано з новими вкладками капіталів, яких бракує.

Перебої в роботі промисловости, її незначні досягнення, зв'язані з колосальним браком капіталів, який відчувається в усіх галузях промисловости, який подекуди набірав катастрофального характеру. Режим економії розуміється не міг зарадити браку засобів й за зменшенням, а то й повною відсутністю закордонних капіталів пер жава мусіла кредитувати свої господарські підприємства, щоб не допустити спинення важніших галузей господарського життя. Єдиним засобом для кредитування являлась дальша емісія: грошева маса в СРСР на I. XI. 27 дійшла до 1741,1 міль. р. проти 1417 міль. р. рік тому назад. Можна твердити, що СРСР вже цілком певно став на шлях інфляції.

Проте всі ці заходи не дали можливости хоч скільки небудь становище наблизити до нормального. Брак промислових товарів, напружена атмосфера в країні з її чеканням війни привели до дуже важких ускладнень в обсягу хлібних заготовок. Починаючи з другої половини вересня, кількість заготовленого хліба починає катастрофічно зменшуватися: в жовтні заготовлено було по СРСР 1.190 тис. тон проти 1.642 тис. тон в вересні, на 535 тис. тон менше ніж в жовтні минулого року. В результаті цього експорт хліба в жовтні знизився на 54 відс. Як що справа з хлібними заготовками потриває так довгий час, така ситуація загрожувє для СРСР катастрофічними наслідками.

Це головні контури сучасної господарської ситуації в СРСР. Риков в своїй промові на конференції КПБУ в Харківі, характеризуючи господарську кон'юнктуру, говорив лише про господарські труднощі. Представники опозиції, які не бояться називати речі своїми іменами, говорять про господарську кризу. Проте, як не називати сучасну господарську ситуацію, являється вона дуже поганою і серйозною.

Не приходить ся сумніватися, що та політична криза, яку переживає тепер СРСР, стоїть в тісному зв'язку з цією серйозністю господарської ситуації. В той момент, коли пишуться ці рядки, в Москві засідає XV з'їзд ВКП, який очевидно буде знаменувати новий етап в розвиткові подій в соціалістичних державах. Цей з'їзд кінчає формально з опозицією й ставить над нею хреста. Закінчує він разом з тим істо, ію ВКП, як політичної партії, остаточно фіксуючи її ролю, як допоміжного засобу при керуванні державою тої групи олігархів з Політбюро, що тримають в своїх руках урядовий апарат і військо, і флоту, і саму партію. Група керівників СРСР, як повідомляє звичайно освідомле-

Для повноти інформації згадаю, що з українців на віденському паневропейському конгресі були присутні п. проф. О. Ейхельманн і проф. М. Лозінський. Але вони були лише з метою інформаційною і активно на цьому конгресі не виступали. Зрештою, по думці проф. М. Лозінського, як вона була висловлена в його недавній брошюрі: «Увага про українську державність» (Відень. 1927), становище України до Пан-Європи мусить бути критичне і скорше негативне, а саме з тої причини, що з Пан-Європи вискреслюється Східна Україна, а отже й Східна Україна, де знаходиться тепер «центр української державності та самостійності». Далі тому, що до проекту Пан-Європи з великою симпатією ставляться поляки, гадаючи, при її допомозі відбудувати історичну Польщу в межах 1772 року, а отже на рахунок території української.

Серед слів'ян (передовсім чехів) проект Пан-Європи на загал зустрівся з досить неприхильною критикою, головню тому, що він вискреслює паневропейської мапи Росію.*) Де-хто додає у цьому замасковану пангерманську «Mittel-Europa» Німеччину з часів війни. Де-кому завважає навіть те, що автором Пан-Європи є німець та австрійський історик. Усуєнення Англії з паневропейської карти також вважається мінусом цього дуже цікавого і безперечно часового руху**).

Слід згадати що чеська секція паневропейської Унії торік виступила з домаганнями про включення до Пан-Європи Росії та Англії. Див. про це цікаву статтю М. Grimmichove: O Paneurpu (у пражському тижневику «Nova Svoboda», 1927, ч. 2), де влучно відкидаються головні і переважно малообгрунтовані критичні зауваження на адресу Пан-Європи.

Критично ставляться до Пан-Європи також деякі російські громадські кола, як наприклад, с.-р. група В. Чернова. На їх думку, паневропейське суперечить соціалістичній ідеології у своїх господарських ословах. Слід згадати, що від росіян на віденському конгресі був присутній Ф. Керенський, який виступив з альясною привітальною промовою.

Натомість поляки доброзичливо вітають проект Пан-Європи. Відомий польський скрипак Б. Губерман є захопленим замірами паневропейського руху та автором цікавої німецької публікації: «Мій шлях до Пан-Європи». (Відень. 1925). Також один з лідерів ППС Недзьялковський у міжнародній анкеті з приводу Пан-Європи рішуче висловився за цей проект, гадаючи, що Інтернаціонал має його підтримувати, як певний шлях до міжнароднього замирення.

Паневропейський рух доперва твориться. Його ідеологія та філософія ще не викидані. На першому конгресі вони були значно поглиблені, як це видно з короткого звіту про нього у другій частині цього нарису. З українського, як зрештою, і з кожного ишого національного становища, Паневропейзм можна і слід критикувати. Але з причин, зазначених в українському привітання віденському конгресові, — було-б недоцільне і безперечно помилково відкидати проект Пан-Європи взагалі.

Україна мусить культурно й політично орієнтуватися на захід, себ то на Європу. Тому вона не сміє бути по-за межами Пан-Європи і реальне Пан-Європа не мислиться без України, хоч по первісному плану географич-

*) Критика Пан-Європи з чеського боку переведена с. д. послом до Пражського парламенту (до речі, від Підкарпаття), і м. ж. Я. Нечасом: пор. його цікаву працю: «Spojene Staty evropske» (Сполучені Європейські Штати)—Прага, 1926. Далі, заслуговує уваги полемічна стаття чеського публіциста Я. Хлюбін: «Paneuropa a Slovane» (у пражському тижневику — «Fronta» 1927, ч. 9), де паневропейський проект трактується, як німецький, і головню, австрійський влахид.

**) Загальні основи паневропейської ідеології з'ясовані крім цього нарису ще у моїй передконгресовій статті: «Паневропейзм» у «Студентському Віснику» (1926, ч. 9.10).

но вона мала поширюватися лише від Португалії до Польщі включно, бо, на думку, Куденгове «Європа на схід сягає так далеко, як її демократична система»...

До цього первісного проекту Пан-Європи українці мусять, очевидно, зайняти критичне становище і переконати панєвропейських ідеологів, що демократія, яка положена в основу цього проєкту, зовсім не підходить у Варшаві, як гадає автор Пан-Європи, але що Київ віддавна був її авангардом на Сході Європи.

Інакше кажучи, що панєвропейське (зрештою не безпідставне) недовір'я під цим оглядом, що до Москви — минулої і теперішньої, — жадним робом не слід поширювати, бо це було-б цілком безпідставно, на Київ та Україну.

Гадаю, що українцям слід як найважливіше віднестися до проєкту Пан-Європи. Це значить передовсім докладно ознайомитися з ідеологією панєвропейського руху, далі закласти українську секцію при панєвропейській Унії з централею у Парижі та з філіями у головних осередках перебування української еміграції, отже — у Празі, Берліні, Варшаві та Букарешті.

Другий панєвропейський конгрес, що мав відбутися в осени цього року у Брюсселі, був відкладений з причин тих личних та для з'ясування деяких засадичних питань на певний час. Було-б добре, коли-б тим часом зорганізувалася українська панєвропейська секція та зв'язалася з віденською панєвропейською централею, що-б українці могли вже активно виступити на I панєвропейському конгресі з метою прилюдно там замаліфестувати своє становище до Пан-Європи.

Слід було-б перед цим використати панєвропейський неутраляльний орган, себ-то журнал «Pan-Europa», на сторінках якого дискутуються всі актуальні питання сучасної міжнародної політики, для обговорення української проблеми в панєвропейському масштабі та перспективі. —

(Далі буде.)

О. Бочковський.

Що по селах говорять.

(Трохи споминів).

Торік ми святкували десятилітні роковини Центральної Ради. Багато радісного, бадьорого згадували ми з тих часів, але й багато важкого та сумного. Ве які змагання, величні гасла... а чи глибоко та широко захопили вони масу нашого народу? Чи дозріла була та маса, щоб прийняти їх як свої і обороняти їх як передумову свого державного життя? Очевидно ні, коли й досі ще те саме питання, що стає тоді на порядок денний, і досі воно є гаслом і досі воно ще не перейдений етап нашої боротьби. Наша маса народня була зріла для того, щоб не виступати проти змагань своїх національно-свідомих код, але не була зріла, як маси фінського, польського та інших західних нам народів, щоб оборонити свою державність від ворожого наїзду. Наша маса спромоглася тільки до «нейтралітету», тоді коли треба було на вівтар батьківщини давати все і називати життя. І ми бачили, як під Крутами кляли свої голюни київські інтелігенти з студентського курня; бачили, як в ту саму хвилину у Києві, по всіх тих численних поках, що носили імена славетних наших гетьманів та національних вождів, голосувалося «чи виступати в оборону Центральної Ради чи держати нейтралітет».

І сталося те, що мусило статися у нас, неготових до національної

революції, у нас, що звикли чути слова про нашу державність, про нашу самостійність тільки з уст поетів, а не політиків...

Але коли ми в масі своїй народній ще спали у 1917 році, то роки гарматного реву і заграви пожеж розбудили багатьох, багатьох з міцного сну. І в десяти рокозини нашої національної революції, оглядаючися назад в минуле, перебираючи в пам'яті пережите, ми починаємо розуміти, яке велике діло зробилося за цей час і які великі зміни зайшли в масах нашого приспаного народу. Від «нейтралітету» «мільйонів українського війська» часів Центральної Ради і до сьогодняшньої свідомості пройшли ми довгий і тернистий шлях. Цей шлях по сьому у кожного в свідомість увійшов, в пам'яті відбився. Мені, не військовому, це переродження увійшло в свідомість не низкою яскравих військових чинів, а низкою мирних та спокійних розмов, але зміст їх та обставини, в яких вони відбувалися, та особи, з якими вони провадилися, зосім затьмили сором того «нейтралітету» останніх днів 1917 року і ті уїдливі дурні кепкування темного спантеличеного большезидько-московською отрутою нашого селянина, що ідейний та глибокий військовий рух свідомих патріотів приймав, як «залізяку на пузяку, геп...»

* * *

І армія і Уряд Української Директорії були десь вже далеко від Києва. В реляціях військових большезидьків згадувалось про бої та сучічки вже під самим колишнім австрійським кордоном.

Одного вечора сидів я, як в облозі, у своїй кімнаті. Ціле помешкання було реквізоване красноармійцями і вони з нього зробили якусь комору, куди зносили що дня «трофеї» з чужих пограбованих мешкань. Понаклеювавши на дверях своєї хати «охоронні листи» від усіх українських установ, де я тоді працював, а їх було безліч, сидів я, сумуючи та нудьгуючи та з боєм слухаючи п'яні вигуки та метушню. В неелічкій за пзній грубці гуріли тріски нашої ж таки огорожі, украдені у тепершніх хазяїв. Працювати було важко, бо електрична лампа, за браком енергії — не блиа, а ледже ледже червона, давала світла менше, ніж розчинені дверці грубки. Сижу і дивлюся на вогонь у грубці. Аж чую якісь обережні кроки коо моїх дверей. Хтось підійшов і зупинився. Далі легенький стук і тихий голос — «можна?». — «Заходьте».

Навшлиньках, наче з острахом, увійшов один з моїх незаних гостей, увійшов став і мозчки вдивляється, очевидно з темряви в мене... Мені ледже видно його контури, очі від огню не розбрають, хто саме. Тай я і не знаю всіх їх. Я не почуваю до них приязни, але й жадної злоби; зі мною вони делікатні, уважні. Я не «активний контр-революціонер», на моїх охоронних листах — совітські печатки... Печатка Академії Наук, здається, їм найбільше імпонує...

— «Сідайте, товаришу. Що скажете?». І зразу ж у відповідь щире повне довірря запитання.

— «Ви ж українець? Скажіть, будь ласка, ви певне добре знаєте, хто такий Петлюра? У нас кажуть, що він авантюрист, бандит. А як по вашому? Чи справді він любить Україну, чи він, так як кажуть у нас, запроданець та честолюбець?».

Молодий ще парубок, гість мій, очевидно довго обдумував усе, з чим оце звернувся до мене. Якусь хвилину мовчу, міркую, а далі да. еко не в тон йому відповідаю.

— Не знаю, чи любить Петлюра Україну, але знаю, що Україна Петлюру не любить».

— «Чому так думаєте?».

— Як би любила, то не тинявся б він з своїм військом та урядом десь під чужими кордонами, а сидів би тут, в столиці України.

Запанувала довга мовчанка. Я зразу ж відчув, що відповідь була чимсь образливим для мого співбесідника, але що йому маю відповідати? Посиділи мовчки, я — дивлючись на вогонь, а він — на мене. Здавалось мені, що він щось хотів сказати, але так нічого й не сказав, посидів тихо, не рухаючися, а далі зразу встав і тихо, тихо, наче про себе, але з притиском промовив:

— Е, не знаєте ви, що по селах говорять...

Сказав і не прощаючись вийшов, тихенько та щільно причинивши за собою двері...

*

* *

Багато часу відтоді пройшло. Прийшло було військо українське на один день у Київ і віддало його ганебно денікинцям. Кияне нічого не розуміли, турбувались, хвилювались. Випало мені йти на той бік фронту розвідатись. Розвідався і вертався, а вертаючись під самим Київом ко. о Мотовиловки, попав у руки до большевиків, тих, що з Херсону та Миколаєва пробивались, між нашими та денікинцями на північ. Попав у руки до них, але вони розбрали, що я не «денікинець», а «пет. юровець» і надзвичайно лагідно зо мною обійшлися. Вони з Петлюрою не воюють.

Я полонений і ночую в хаті. Большевики на дворі на возах та під возами, бо в хаті душно. В хаті тільки хазяїн, підстаркуватий дядько, жнка та я. Постелили мені на долівці околоту, вкрили рядом, дали подушку, а самі поклались на полу... Хазяїн вже знав, хто я і відкіля; при большевиках зо мною не розмовляв, а тільки поглядав инколи з якоюсь ніжністю. По всьому бачу, що його аж пече зо мною погоєорити. І дійсно ледве ледве під ранок довелось заснути, а то все розпитував та оповідав, і не знати чого йому більше кортіло, чи послухати чи розповісти. Місяць сяяв у хату через вікна так, що видно було все, майже як в день. Хазяїн та хазяйка од хвилювання не лягли, а сиділи на полу і пошепки, але на всю хату говорили та розпитували, одно другого перебиваючи... І все про Петлюру... Де він? Що з ним? Як справи? Коли прийдуть? Чи я його бачив? Де бачив?

І про Петлюру питали з такою побожністю, з такою повагою, що мені аж ніяково було... Я це в друге спостерігав, що в народі нашому є такий піетет до «високих осіб». Колись в дитинстві чув я від старого

теслі оповідання про царя Олександра II, про кріпацтво, про волю, про війну турецьку. Мало мені тоді вразило те почуття побожності, з яким старий опозідач про царя. Слухаючи тепер в ночі опозідання дядька, я все згадував старого теслю Гната і дивувався, як мало треба, щоб вчорашнього звичайного літератора-журналіста народня фантазія вознесла на недосяжну висоту, щоб про нього гозорилося, як про якогось богатиря і легендарного героя. Екзальтовані слова виривалися з вуст опозідача і тільки чулося — «Він» та «ми». Велике — «Він» і мале, малісеньке, — «ми». «Він» — як патрон якийсь, покровитель. «Він» прийде і все буде добре; шезнуть «оникинці», шезне й «комуна». А який Він величний, який гарний і все в перебільшених формах, в барзистих кольорах...

Слідом за військом, що гнало «комуна», поїхав і Петлюра на Київ. Вони й не чулися, а потім довідалися, що вночі назад на Хвастів буде їхати. Стали коло колії і аж до ранку чекали. Під ранок проїздив Петлюра, так вони не пустили, поїзд зупинили, а він тоді вийшов з вагону до них промозляв, з ними розмовляв.

Чи то була правда, чи фантазія, я не перевіряв ніколи, навіть слухаючи, не прислухався до змісту, так мене вражала та дивувала ота жага за величчям, ота ідея ізаця та той пієтет, які я відчув у «нашого дядька». Для цього мого донського дядька «Петлюра» — це вже не було прізвисько, це було «достоїнство» і він вимовляв це слово ще з більшою побожністю, як старий тесля Гнат слово — «царь». Там був «царь освободитель» — освободитель від неволі кріпацької, а тут теж освободитель від «Денікіна» та від «комуни».

*
* *

Кращі дні «денікинїяди» кінчались... Від запалу патріотичного перших днів нічого не лишилося. Лишилась тільки злість до «благодарного населення», яке по м'рї сили обірали, роздягали та роззували, а воно чухало потилицю, ждучи, що незабаром прийде щось хоч і гірше аби инше на зміну, та затамувало у середині зненависть «до слушного часу»...

— «Казали старий режим буде, — жалівся в кутку теплушки один дядько другому, — та хіба ж за старого режиму з тебе чоботи на вулиці стягали?»

Напів легально їхав я до Нозочеркаську до «Донського Всевеликого Війська». Знозу кияне вирядили мене у далеку дорогу. Треба було опозісти діячам Донського Кругу про те, який рай завела у нас «Доброзолія» і показати, що й на них після нас черга прийде... В убранні кубанського козака, я був в цілкомитій безпеці, ніхто мене не питає про документи. Сотні таких, як я, їхало на південь з клунками. Для них війна скінчилася. Непокійливі вісти про сварку Денікіна з Кубанською Радою зрвали багатьох з фронту. Вони почували правду на своєму боці і до доброзольчих справ ставилися, як до чогось байдужого, коли не ворожого вже...

За Харьковом у нашу теплушку влів якийсь здоровенний дядько.

Засмальцована облїзла панська «дох» з оленячої шкіри давненько вже мабуть вимнята на сало чи борошно ледве сходилася на ньому. Червоне та зашмалене від морозу та вітру обличчя було сердите, а голос хрипкий та могутній ще більше зраджував поганий настрій цього слобожанського «куркуля». І йому не подобалась ця пародія на «старий режим».

— «І коли воно оце кінчиться, — гукав він на цілий вагон, шукаючи очима співчуття у сусідів...— Прийдуть «товаріщі», заберуть у тебе корову, свиню, борошно, надають тобі якихось бамажок тай носись з ними, як дурень, а твоє добро пруть у Москву. Прийдуть німці — бамажки товарищенські к чертям, знову беруть свиню, знову беруть дзерно, везуть собі до дому, а тобі знову якусь чортовню сиплють. Та я вже тим бамажкам і щот потеряв. Тепер вже всі ті бамажки знову значеня не імеют. Тичуть тобі колокольчики, а сало та хліб везуть до Ростова. Та коли це все кончиться?».

Ця в енергичних тонах критика, проваджена якимсь харківським жаргоном та супроводжена виразами взятими, хоч й не з літературного, але все ж з «великаго русскаго языка», зустрічала мовчазне, але загальне співчуття... Дядько незабаром заспокоївся трохи і вже лагіднішим голосом із слезою в голосі почав викладати вже й «пол ожительную программу». Злість з серця згнав тай обережніший у виразах став — «Україна, Україна... та чорт її бери, як її називати, м не его всьо равно. важно то, щоб було местное правительство. Щоб це знаєтє наше правительство, местное, та отакі бумажки печатало да їх у Москву, чи у Берлін, чи у Ростов, а за них нам звідти товари привозило... Его другой совсім калінкор був би...».

Всі сусіди з захопленням слухали промовця, вважаючи цю програмову частину його промови зовсім безобидною і скоро замість хрипкого воркотання докладчика почалися дебати щирі і гарячі близьких і дальших слухачів, в яких власний досвід був як найкраще використаний. Мене ж саме ця частина вивела з рівноваги та спокою. Не дай Бог, хтось із-за цих дебатів та додумається переглянути документи. Лайка лайкою, звичайна річ, до неї всі звикли, а таких лагідних програмових промов в оборону самостійности та так зрозуміло на селянській практиці збудованих мені ще не приходилось чути та ще в таких умовах та ще під таким «режимом».

Так от що на селах говорять...

*
* *

Денікімський фронт гнувся, гнувся тай розломився. Прорвали його червоні десь коло Гребінки. Південні частини фронту стягувалися до Полтави, а північні до Київa. Я гостював у родичів тоді на селі на північ від Гребінки і хотів собі спокійно перебути там змїну влади, котру вже — не рахуючи й не згадаю. Але і родичі і сусіди не радили. Я згодився з їхніми доказами і взявши харчу в клунок, пішов, разом з молодшим братом в напрямку до Кивa. Ще вчора в бік Пирятина чулась гарматна стрілянина, а сьогодні було в степу тихо і спокійно.

Скільки видно оком навкруги все біле поле з купами темних гайків — хуторів та сел... Ішли ми по шпалах. На Яготині вже була «комуна»... В Лютин вони увійшли тільки що і ще добре не орієнтувалися. Коли ми підходимо до станції, то на нас ледве звернули увагу. Не подаючи будь якого вигляду замшання, перейшли ми через саму станцію і зразу ж коло станції напители жидівський заїзд та замовили собі чаю. Якийсь червоноармеець зацікавився нами і все через двері зазірав у нашу кімнату. Мені було трохи не по собі від такої настирливості і я через двері запитав його, чи не хоче він насом чаю з нами випити. Манезр був зручний, червоноармеець змішався, почервонів, а коли я йому налив чаю і попрохав сидати з нами, то він, взявши шклянку, все ж пішов пити чай десь в иншу кімнатку.

Коли ми, підгодувавшись трохи та відпочивши, пішли далі, то за нами вже ніхто не наглядав і ніхто нас не розпитував. Перед самим тільки мостом через Супій зустріли ми двох есеєньких, п'яньєньких червоноармійців. Запитавши нас, куди ми прямуємо, вони лагідно та попередливо нам зауважили, що на тому боці ще «білі» і що там можуть бути неприємності особливо коли зав'яжеться якась стрілянина. — «Держіться в бік від колії» — радили вони нам — «не йдіть по шпалах, бо тут буде найбільше небезпеки».

Ми подякували за пораду, а все ж мусіли й далі триматися самої колії, бо дорога була дуже погана, а через річку инакше, як по залізничному містку перебраться й не можна було...

Денікінці колію на мості зрвали піроксіліном, але руйнації великої не було; дещо тільки порвалося, дещо погнулося і пішки легко перейти на той бік.

Вже почало смеркати, коли ми все по шпалах наблизились до Переяславської залізничної станції. На пероні застали ми величенький гурт дядьків, що певне давненько вже стежили за нами очима і нас тільки й ждали. Що дія ось по той бік Супою, — їм було не відомо. У них ще панують «денікінці»; оце недавно пішов броневий поїзд на Київ, а скоро йому на зм ну прийде другий. А е їх це вже все не цікавить. Що там за Супоєм, в Яготині, Пирятині? Відповідаємо на всі питання і видимо відповідями своїми цілком бентежимо їхні настрої та нищимо всі їхні гарні слодіванки.

— Чи в Яготині вже большевики? — питає нас один дядько. — Та вже, — кажу.

— А чи то правда, що вони йдуть вже без зізди? — питає другий.

— Ні, всі із зіздами. А хіба що?

— Та нам казали, що вони вже йдуть без зізди, без комуни значить.

— Ні, — кажу, — тут переміни не ждуть, мабуть вони такі самі будуть, як були...

Мовчимо всі...

І тут зовсім несподіано тихий, але переконаний голос з гуртку каже:

— Е, поки не прийде Петлюра, то не буде й порядку.—Нарочито

скептично, щоб вивідати настроїв, запитую. — А що вам з того буде? Хіба Петлюра вас на хазяйство поставить? —

— Та ні, а то, що в нього, знаєте, програма для нас підходяща.

— Програма? Відкіля ви її знаєте? Я щось не чув про його програму. А чим вона вам підходяща?

— Підходяща, бачите, тим, що він і проти большевиків і проти Денікіна б'ється.

От що говорили по селах!!

Ів. Годорожій.

З міжнародного життя.

— Англiканський трeбник. — Урiйське вiче.
— Золота лiра. — Подорож eмiра.

Англiйська громадська опiя переживає тепер такi великi хвилювання, яких вона вже давно не знала. Справа йде про змiну старого трeбника, складеного ще в серединi 17-го столiття, новим, що мав би бiльше вiдповiдати релiгiйним вимогам сучасности та тим церковним звичаям, що зайшли собі мiсце в церковному англiканському обрядi.

Рeформу здумано давно. Ще в 1906 році утворено було спеціальну королівську комісію, що мала своїм завданням розв'язати необхідність певних змін в англiканському трeбнику. Праця велася дуже iнтенсивно аж до великої вiйни, коли її було перервано до 1919 року. Труднощi, зв'язанi з змiнами, полягали в тому, що так звана рeформистська англiканська церква не одностайна щодо свого релiгiйного почуття i навіть переконань. Крім центральної течiї, прихильники якої просто вiрують, ходять до церкви, виконують трeби, не вдумуючися до них, вона має ще сильнi дуже активнi два крила: одне, так би мовити, праве, що тягне бiльш мейш до католицьких форм; друге — лiве, що вимагає од церкви їх одрив ухилiв в бiк скорiше протестантського характеру. Новий трeбник одтак було складено й передано на розвагу всiх трьох офiційних установ англiканської церкви: на собори мiрян, нижчого духовенства i єпископiв. Усi три собори, пiсля довгих та живих дискусiй, ствердили його дуже великою бiльшiстю, — так, напр., на єпископському соборi з 43 єпископiв — проти голосувало лише 4.

Але англiканська церква — державна церква в Англiї. Тому i рiшення церковних соборiв, коли вони торкаються певних важливих питань, мусять iти на затвердження обох британських палат.

У палатi лордiв справа перейшла вiдносно легко, хоч i якi палки були дебати, але новий трeбник було стверджено великою бiльшiстю: 241 проти 88. Инакше сталося у нижчiй палатi. Справа схвилювала цiлий парламент. Депутати виявили такий гарячий релiгiйний iнтерес, наче потопилися та розтанули в ньому. Зайшла яка будь партiйна дисциплiна; цiлий парламент розбiвся на двi течiї: соцiялiсти говорили проти соцiялiстiв, лiберали проти лiбералiв, консерватори встали один проти одного, розколовся що-до цього навіть i самий уряд. Найбiльш палку релiгiйну промову вголосив один з шотландських соцiялiстiв; його пiдтримував мiнiстр внутрiшнiх справ, а проти них об'явився голова ради мiнiстрiв. Незвичайно для парламентських дебатiв було i те, що багато депутатiв, вислухавши ту чи ину промову, мiняли свої погляди. Голосування дало — 247 проти та 205 за. Цей результат знову ж дав несподiванi для англiйського парламенту вияви. Од i депутати голосно кричали — vivat, другi сумували, а Кертeблiйський єпископ од гiрса заплакав.

Це голосування викликало пригiчений настрiй в церковних колах

англійської церкви. Єпископат побоюється, що єдність державної церкви в наслідок парламентського вотуму буде порушена, що од неї одійде велике католицьке крило, кинувшись в обійми Римської церкви. Тяжке ставлення згіршене ще й тим, що вся справа гнала перед найбільшим в Англії релігійним святом — Різдовом, а також і тим, що єпископат, певний щодо успіху цілої справи і нового трєбника, видрукував в кільку в сотнях тисяч примірників, пустив її в продаж і рекомендував вірним, як найкращий різдвяний дарунок для родин і особливо для дітей.

По деяких дрібних швейцарських кантонах захована і до наших часів первісна форма державного народографства, подібна до нашого старовинного віча чи грецької античної аттри. Усі громадяне раз на рік збираються до головного міста кантону, вибирають уряд, слухають звіт, переводять конституцію, вотують закони то-що. І все це пересходить на площі під голим небом. Форма, явна річ, можлива лише в дуже малих державах, з невеликою кількістю населення. Але в нашій складі і часи, вона гавить і в дрібних кантонах починає загинати. Зараз на черзі став кантон Урі, один з найстаріших в Швейцарії, хоч і має він населення, що найбільше 25.000 людей. Для більшости громадян його стали не по силі витрати, необхідні для його ічної подорожі до урійської столиці — Альтдорфа, малого міста, що його легенда зв'язує з іменем Вільгельма Теля. Тому в політичних колах гинуть думки анулювати урійське віче (новітньому — Landsgemeinde), замінити його звичайними демократичними формами, поширеними по цілій Швейцарії. Це рішення буде вирішкю в літку 1928 року самим вічем, яке встановить чи воно буде остати ім чи існуватиме й далі. Урійське віче дуже давнього походження. Landsgemeinde в Альтдорфі, на березі славного озера чотирьох лісових держав, писані документи датують 1257 роком.

22 грудня спеціальним декретом заведено в Італії золоту валюту. Рформа ця підготовлялася фінансовими міністрами фінансів з самих початків цього італійського режиму, але перевести її не можна було, доки не були стабілізовані економічні відносини в країні, доки здавалися не стабілізовані остаточно і відносини політичні. Сталося цією переведено на основі золотої валюти. Нова золота ліра буде рівна 3,66 лір паперових, а в перекладі на чужу золоту валюту — 19 лір будуть рівні одному доларові, а 92,46 лір — 1 фунтові стерлінгів. Встановили, після 33-літньої перерви золоту валюту Італії допомогли: Англійський банк, американський федеральний, та 15 інших емісійних європейських та американських банків.

На заході Європи таким чином без золотої валюти обходиться поки що одна тільки Франція, але, як здається, її паперовий франк також не матиме вже довгого віку.

Тов. Маран, мер Іври, гарячий комуніст, забув у таксі свого портфеля. Шофер роздивився, що в ньому було, зацікавився ним, і передав його соціалістові Фійянесу. Соціаліст сфотографував комуністичні коні, а срийтати разом з портфелем повернув власній жуві. Тепер ці документи з'явилися в пресі. Документи ці стверджують те, що вже давно відомо цілому світу, а саме, що Москва фінансує всіх членів 3-го інтернаціоналу, аби вони мали з чим робити комуністичну пропаганду, розкладаючи ту державу, в якій вони живуть. Документи Марана говорять про частину фінансуєських комуністичних видатків за останніх 9 місяців. В них єсть видатки на політичний персонал, на «сенції», на «спровидцію», на «армію»,

на якогось «Альберта» і нарешті на «лівих S. F. I. O.», — себ-то французької секції робітничого інтернаціоналу», — офіційна назва французької соціалістичної партії. Ці ліві — окремі члени чи ціле угруповання не ясно, — дістали за вказаним вище час 54.000 франків, являючи, за те, що пропитували утворення єдиного фронту з комуністами. Не дивно, що цей факт схвилював і обурих французьких соціалістів, які утворили спеціальну комісію для розслідування цілої справи. Як вже зауважено, нічого нового документи тов. М. рана не дають, але їх розпублікування важливе тим, що воно сталося в той час, коли всі французькі партії готуються до недалеких вже парламентських виборів по новому закону. Не виключено, що «портфель» Мараєа у французьких виборах гратиме ту саму роль, яка припала на листа тов. Зінов'єва за час виборів англійських.

Афганський емір вибрався в подорож до Європи. Вістка ця схвилювала цілу країну, і проводи еміра тяглися в Кабулі цілих три тижні. В останній день емір вийшов з палацу до латовпу і виголосив до населення промову, сказавши, що він їде ради інтересів афганського народу, аби придивитися до світу і знати, якої політики триматися на майбутнє. Натовп поклявся емірові, що за час його відсутності користуватиметься законами, а емір в свою чергу поклявся, що, подорожуючи, не забуде про правила Ісламу. Після того він поцілував одного салдата, одного студента, одного купця і одного бязького носія, прощаючися таким способом з цілим народом. Емір виїхав спочатку до Індії, звідки пароплавом вирушив на захід. Гадають, що в першу чергу він одвідає єгипетського короля, потім турецького президента, а далі прямуватиме до Італії, Англії та Франції, повернувшись до дому через Берлін та Москву. Подорожі афганського еміра європейська опінія гадає не аби-яке значіння. Володарь буферної держави між Індією та ССРСР, афганський емір, людина, як здається, добрих намірів і патріотично настроєна, за останній час постійно вагався — в своїх симпатіях між Лондоном і Москвою. Тепер він на власні очі побачить те і те, приглянеться взагалі до Європи і тому легше йому буде свідомо зробити той чи інший вибір.

Observer.

Листування з України

За останній час, по довгій перерві, почали приходити один по одному листи з України. Понеже мої кореспонденти — переважно «бувші люди», то і в їхніх листах є чимало інформацій, що можуть, як мені здається, мати певний громадський інтерес. Всі вищезагадані цитати — з листів людей інтелігентних та з різних земель українських (з 4-х колишніх губерній).

З послідуемого цілком ясно, чому я не наважуюсь назвати ні місця, ні громадського стану моїх кореспондентів, особливо ж одного, що, опинившись тимчасово за кордоном, може писати, не уживаючи «езоповської мови».

I.

«Мій дорогий друже!»

«Коли ти, справді, прищускаєш думку про те, що я і мої близькі забули про тебе, то глибоко помилуєшся. Перед двома роками я мав нагоду переказати тобі про свої почуття до тебе. З тих інформацій, котрі — я знаю

— ти отримав, мав би ти збагнути, що в нашому стані листування і в межах нашої батьківщини — річ не зовсім доцільна, а листуватися з друзями, що по той бік кордону, — це свідомо викликати непотрібні ускладнення і в без того складному нашому існуванні.

«Час від часу я листаю про тебе відомості — і це полегшує мій настрій та творить фікцію духовного з тобою єднання. Але — зваж, що я зовсім не натискаю на те, щоб ти тримав мене в своєчасній поінформованості про себе»...

.....«Цими днями, по шістьох роках перерви, я побачився з Н. Н. Подумай тільки: ми живемо всього за 140 верстов один од одного — і шість років не бачились! Та... майже і не листувались. Н. Н. переказав мені, що їй би то тобі пропонують обняти де-які посади у нас. І в цім ірричина, чому я вирішив написати тобі цього листа. Я тієї думки, що твоя поведінка в минулому вдома і на чужині, справді, дає тобі можливість без серйозних перешкод повернутись до нас. Але... я глибоко перекоаний, що в сучасних умовах ти дуже швидко зрозумів би свою помилку, дуже серйозно пошкодував би, та було б те запізно. Тому моя порада — хворій, та що хочеш, лише не на ностальгію! Не рухайся з місця; а використай там всі можливості до набуття як найбільшого досвіду та знань ів. Колись і я бував у Європі, і тепер, як ніколи раніш, ясно бачу, яка там справжня культурність та поступ, порівнюючи з нашим «царством фікцій». І коли ти, чи тобі подіб. і гадаєте, що ви можете прикласти у нас ваші знання чи на загальну, чи хоча б лише на особисту користь, то ти трагічно помиляєтесь. В наших умовах ви — непотріб. і так само, як і ми. Життя повільним, але невпинним кроком посувається (чи наперед, — не знаю), неможливо викидаючи нас за облявок свого ксрабля. І, бачучи це, я не поділяю думки тих, що вболівають з powodu малої кількості між нами старих українських і телигентних сил. Але ж той факт, що ми впротязом цієї історичної доби перебували дома й були активними чи пасивними учасниками процесу творення нових форм нашого життя, створює нас в кращі умови, ніж в які попадете ви, коли б ризикнули сюди повернутись. Тому ще раз кажу тобі, мій друже: не стреми побачити нас тут, а побажай нам зустрітись там»...

II.

... «Н перейшла — може навіть і щасливо, — бо ж таки й досі жива, — всі Сцили і Харибди. А було їх — ой-ой, скільки їх було! І от тепер я — майже в безпеці, насільки, звычайно, у нас може хтось бути безпечним. Але ж, глянувши всеру, вже два роки мене ніхто не зачепив. Навіть в мій фаху мені віддають певний респект, і не скромність моя причиною, що я не пишу вам цього листа на своїм, досить імпозантному блаккові... Але скажу одверто (я цілком відучилась від цього), я — все таки — лише машина, а для вироблення собі й своїм рідним поживи. Бо у всякій мій висилючій праці я ніколи не знайшла й тіні задоволення. Це дуже тяжко уявити, яких було треба своєсрідних талантів, щоб утворити оці своєсрідні околицьості життя для мільйонів нас. Але ж цим пояснюється все, і те що кілька років я не писала Вам. Зрозумійте: у нас нема й не може бути того, що колись звелось п а с т р о в м, взагалі — нема й не може бути настрою, як в Сахарі нема й не може бути дощу.

Скажу ще більше: вважаю за Ваш великий такт, що Ви те ж не пишете мені, бо це може й не так для мене страшно назовні, як могло б бути боротьбою з природою, бо могло би викликати настрої. А ми, коли ж хочемо якось животіти, не сміємо дозволяти собі таких розкошів...»

III.

... «Уявляю твоє здивовання, коли ти читаєш цього листа. Певне ж ти гадав, що я вмёр для тебе, коли не фізично, то принаймні духово. А от же «жив Курілка!». То — інша річ, як я досяг того, що мене не

зточили червяки. І, як живий, я не міг собі нарешті відмовити в тім, щоб не сповістити тебе про це.

Найбільш кортить мені розповісти, як я вберіг собі життя. Та боюсь про це писати, бо — раз ти писав, що твої засади не змінились, — ти міг би мене ще й осудити. Та й об'єктивні умови нашого життя не рекомендують робити собі такі приємності. Тому сьогодні буду розповідати лише про інших, мовляв «хроніку дома»...

... «Мрії» мої тепер дуже скромні: не втрапити комусь на очі не в добрий час, не втратити з бідною здобутого шматка хліба, й не збочити з реальної дороги. А моя молитва така: «Пшли, Господи, царство небесне всім жидам, і як найсрше!» Коли б вона сповилась, то й всі агтели їхні підуть тією ж дорогою. Пишу про це, бо чув, і їби ви там вважаєте, що «жиди на службі у комуїстів, але ж ми так міркуємо, що — навиворіт: комуїсти у жидів»...

IV.

«Я Вам не писав і не відповідав через те, що му сів згубити Вашу адресу. Коли людина в такому стані, як я тепер, тоб то, що вона має таких іриятелів, котрі сприяють їй отримати закордонний пас, то з'ясувало, що закордонні адреси, як у нас многозначно кажуть, «трохи зайва річ»...

Так гибачте ж мені мою трусість. Ви ж мабуть мало її розумієте, що, гаприклад, під час розриву з Англією та військових тижнів багато людей і опали до чека виключно за листування з смітрацями. За те тепер, перебуваючи в....., я буду Вашим настипшим дописувачем. Питайте про все: на все відповідатиму, але ж і Ви скажіть мені!...»

V.

... «Одпсвідаю по пунктах:

... 3. Україська ідея безперечно зміцніла, але, як мені здається, переважно в іїях, в селі. Дядьки, з якими бачивсь, відзвичайлись від жргогу, говорять соксенитою мовою. Можливо, що її політграмота їх доому навчила, бо ж дала імпульс до думання в сфері, котра раніш для іїх і їби не існувала. Певне, що та ідея і іціоалы а бросяка є й мійські і ізи. Один проф.ср опогідав янось такий факт. Підійшв він до б. би, що торгує газетамн. — Вам, напевне, україську?! — говорить б. б. — Так, а почім же ти пізнали? — Хіба ж не гидно по обличчю? — сміється газетшця. — Давні україці з довгими усамн, а нові — з дсегимн носамн.

На пункт 4. Як ми собі уявляємо: що буде? Молодші сепаратисти покля дають надію і а Шумського, ми старі — і а вслю Божу. Але ж мабуть мало таких, що надіються і а еміграцію... Безперечно, що аетива еміграція — це дуже позитивний факт, і і навіть і е лише для будучи и. Але і а жаль, я бачу, ви і е могли стати гіше за себе. Мені здається, що він не і ірзбили собі і а віть і а основного кредо, що — і о мсему — і а іскравіше покз в процес в Парижі. А тим часом, без сумніву, що кслиш і мседи тактики й дівлі «уірулокавання» на сьогоднішню дійсність — цілкситий а і хрорізм. Та про це і е хочу поспішати з своїми висновкамн: я ще дуже малс чого тут бачив...

На пункт про антисемітизм. Антисемітизм страшний, далеко глнбший, як тут гадають, бо ж такі з і сбепо, здається, рішуче все для іїго і іховалія. Він тепер властивий, здається, всьому населенню; малс-мало не де-яким жидам, бо ж і між жидамн є такі, що з комуїзму і е псншн і ітис а, що мали раніше, стратили. Ніби нема сумніву, що він і ієксється свідомо: комусь потрібний, а нащо — про це дуже багато говсрити, і все гіпотетично.

Маленький фельетон

« С к о б . »

«Ми діти сонця і весни,
«Ми діти матері-природи»...

С. Черкасенко.

«Учіться, брати мої,
«Думайте, читайте...»

Г. Шевченко.

«Скоб!»*) Ах, чи ви знаєте, чи ви розумієте, мій приятелю, все значіння, весь чар цього таємничого слова?

Чи принаймні ви догадуєтесь до яких часів, націй, рас і континентів належить це дивовижне слово?

Я можу з певністю сказати, що ви його вперше чуєте, коли, зєичайно, раніш вам не доводилося стрітатися з людьми в загадкових капелюхах з підбородниками, з цілою китицею різнобарєних стрічок обов'язково на лівому плечі, з войовничим виглядом американських дакотіг, з очима, налитими відвагою, передчуттям страшної небезпеки, але разом з тим і невминучої перемоги. Ви вже певно догадуєтесь, мій приятелю, що я маю на увазі гасло тієї породи людей, яка в буденному житті називається пластунами.

Пластунів, як майже все на світі, можна поділити на три категорії, але це не завадить їм залишитися в купі, хоч трохи і перістий різними поглядами на справу. Це, здається, єдина українська партія, яка, ділючись на фракції, держиться гурту, не знаючи ні правих, ні лівих, ні середніх і залишаючись, таким чином, триединою.

До першої категорії, яка здебільшого складається, майже в усіх філіях, з невеличкого числа членів, або й з нікого, належать позажні люди. Це, сказати б, апостоли пластунства, носії самої ідеї: гармонійного розвитку духа і тіла. Це така велика по своїм завданням і така мала

*) «Скоб» — це слово означає назву однієї породи орла (*Haliaeetus albicilla*), і букви, з яких воно складається, — це початкові букви пластового гасла: «сильно, красно, обережно, бистро», що ним пластуни взаємне вітають одно одного. Нехай з такого сердечністю й теплим, м'яким гумором написаний фельетон визначного нашого письменника приверне хоч трохи уваги нашого громадянства до цього молодого, здорового руху.

по кількості своїх членів категорія, що мені залишається перед ними тільки скинути шапку.

... Скажу лише, що члени цієї категорії носять пом'яті капелюхи, вилинялі сорочки і хустки і досить засмальцьовані трусики.

Друга категорія, більш чисельна, дуже різко відрізняється від першої насамперед зовнішнім виглядом.

Капелюхи у неї бездоганно нові, як останній крик пластунської моди, підбородні ремінці гнблизкують на сонці, як смуги емрізаного дзеркального скла, хустки синіші італійського неба, ультра-маленькі трусики оксамитові або едвабні, на плечі ціла коглиця стрічок всіх барв райдуги, а на кольорових ботиках... ні хмариночки, ні пилмючки...

Це, сказати б, зовнішні репрезентанти, авангардні тарабани пластуна, цвіт «Скоба», який одначе немилосердно в'ялить непохитні серця і пластунок, і не пластунок.

Третя категорія це сама серйозна частина триєдиного «Скоба». Це може хоч і мооди, але дуже поважні для свого віку. На справу вони дивляться надзвичайно глибоко і цілком свідомо ступають на тернистий, хоч і добровільний шлях.

Капелюх у них нагадує діряве решето, наче він тільки-що побував під залізним дощем; хустка своїм заднім кінцем бовтається то збоку, то на грудях; подрана сорочка, з солідним резервом заткнутих голок — без єдиного гудзика, наче її тільки-що вирвано з пазурів найлютішого тигра; трусики — невідомого матеріялу і самого загадкового кольору; на місці китиці стрічок — дірка, кріз яку визирає голе тіло.

В той час, як перша категорія має за плечима лише казанок та пару білизни, а друга і зовсім нічого, — третя категорія завжди навантажена як «корабель африканської пустелі».

Чого тільки немає на тій упокореній спині? І страшенні ножоки (на випадок нападу бандитів), і всіх можливих форм пияки і сокири (первісні пуці, непроходимі хащі), і кося і граблі (на поміч селянству під час жнив), ко осальні складні драбини (на випадок пожежі), і ковбойське ласо (для ловлі сухопутних розбишак і морських пиратів), і ріжноманітніші палатки (несподівана завірюха в літі, борвій, потоп) брезентові човни (для прісних і гіркосогоних вод), ноші, рятункові кола, походні аптеки і тисячі інших річей, які конче потрібні в ріжних, хоч і рідких випадках.

Обличчя у цієї категорії вічно сквильовані і так закурені наче в вони тільки-що вилізли з цілої пріреи пороху.

Ці мураки — робітники несуть весь тягар Скоба, несуть без парікань,

без зайвих роздумувань, щиро, до повної знесли, до останнього зітхання.

І по струмку поту, який залишає за собою такий ортодоксальний Скоб, можна дійти до самої печері, де на горбі з власних мозолів і сухожиля со одко спить бідна «дитина сонця і весни».

Але треба бути справедливим і віддати на ежне першій і другій категорії за те товариське почуття, солідарності й братерства, з якими вони, згідно статуту, ставляться до членів третьої категорії.

Мені, наприклад, самому догодилося бачити, як члени першої і другої категорії вели по-під руки навантаженого і знесиленого Скоба третьої категорії.

Це було дійсно зворушуюча картина, яка на довго залишиться в моїй пам'яті.

А скільки треба мати молоді енергії і надлюдського терпіння, щоб ціле літо гнутися під страшним тягарем. Яке непереможне мусить бути бажання наслідувати християнських аскетів, щоб ціле літо годуватись зрідка медом, а здебільшого — акридами, яких потім цілу зиму доодиться гимивами і гичісувати.

Як небезпечно і разом з тим со-одно що-ночі серед поля або темного лісу даремно гичікувати, що со-ь-ось.. і гочнеться завзята оборона, або одчайдушний наступ на невідомого ворога.

А на скільки років зберуться очі, не бачучи місяцями ні книжок, ні газет, і не знаючи, що робиться не тільки на широкому світі, а і на Україні.

І скр'зь по всьому таборі, по всіх палатках л'ється сама єдина, незрівняна українська мова.

І в го-ову нікому не прийде взятися за якусь французьку або англійську. Тай на віщо? Без них сюди найшли дорогу, без них і назад повернемося.

«Хай живе гармонія духа і тіла!»

«Ми діти матері-природи».

І більше нічого.

Скоб!

В. Валентин.

До ювілею Ольги Кобилянської

(Лист з Румунії).

В зв'язку з 40-калітнім югілесем літературної праці заслуженої української письменниці Ольги Кобилянської, українська еміґрація в Румунії надіслала їй привітання.

Славну письменницю привітали од української еміґрації в Румунії

такі організації: Громадсько-Допомоговий Комітет української еміграції в Румунії, Союз українських жінок в Румунії, Філія Українського Товариства Ліги Націй в Румунії та Перше Українське Опально-позичкове товариство «Згода» в Румунії.

Не обмежуючись лише надсилкою привітань представники організованої української еміграції в Румунії, постановили прийняти участь як в самому святі, так і в його підготовці.

Заступником української еміграції на цьому святі було обрано Секретаря Громадсько-Допомогового Комітету Дмитра Геродота, який і прибув до Чернівців (Буковина) 26 листопаду.

Свято було призначено на 27 листопада.

Через несподівану смерть Прем'єр-Міністра Румунії І. І. Братіану, свято не могло відбутися і було перенесено на 18-те грудня.

27-го листопаду ми в святкуватися, не лише літературний ювілей, але й день уродили Ольги Ксбилянської.

В цей день ми мало їй 62 роки.

Отже не дивно, що її скромне мешкання, на одній з мальовничих околиць Чернівців, стало в цей день місцем великого паломництва.

Скільки три осили, привітальні адреси, чудові китиці жовтих квітів надходили делегції та окремі особи, щоб зложити привіт і засвідчити пошану перед Великою ювілянткою.

Передаючи ювілянтці китицю білих хризантем, Дмитро Геродот каже: «Жовті ці квіти будуть символом того, що все, що було тяжкого й несприятливого безповоротою минуло. Дальший же Ваш шлях має бути успішним лише квітлами та бути таким ясним та веселим, як ці хризантими».

Ювілянтка зворушено дякує й вітається з усіма, що прийшли в її господарство.

Тут і Голова Жіночої Громади поважна пані Сенаторова В. Лукашевич і енергійно-рухлива пані Докторова О. Гузар і невтомна М. Левицька, відомий український артист-малюєр Е. Ліпський, адвокат Д-р Ясинецький, полковник української армії емігрант Д. Анточук і ін.

Всякий привітання до вуса Ольги Ксбилянської, і ні їй дужила Доктора Е. Пагчука, чи стусе присутніх лікарів та солодощами.

Коли ці присутні встають, щоб висловити здоровля Ювілянтки, Дмитро Геродот згортається до остальної з коротким привітним словом, в якому між иншим зазначає:

«Більшість української еміграції в Румунії складається з бундючних всяків. Під примусом обставин, вони змінили свою бойову зброю на мирні робітничі станки. Але стоячи біля них, вони з напруженим вислухаються, — чи не досягнуть вже часом з батьківщиною зброю бойової судми. Ніхто не може оцінити так зброю, як волки. Знаючи, яку разючу силу має гостра зброя художнього широго слова, вони вітають Вас, яко натхненного великого мистця цієї зброю-слова й бажають Вам много літ. Вони знають, що це тільки меч, але й слова здатні бути і цією зброєю». Далі, з властивою їй сердечною ширістю, вітає О. Ксбилянську пані О. Гузар, яка кінчає слів: ми одного з численних листових привітань: «Ксбилянська то гасло Бундисти».

З усмішкою на устах ювілянтка дякує і в її темних очах, що зберегли молододу силу, блищать вогні приємного зворушення.

Через пів години всі ірощаються й входять з скромних покоїв великої ісьменщини.

Майже усього стикаються з молоддю, яка тако-ж приїхала привітати цю рівню великого слова і привезла їй кошик чудових квітів.

В імені української еміграції, Дмитро Геродот зложив на руки Ювілейного Комітету Ольги Ксбилянської 1500 румунських левів, призначених на організацію ювілейного свята та на збірний дарунок ювілянтці.

З преси

В «Пролетарській Правді» (ч. 282) О. Гермайзе підкреслює деякі цікаві риси з біографії ак. Д. Багалія, які подають де-що до характеристики шановного ювілянта.

«З громадського погляду Багалій ніколи не належав до якогось одного виразного політичного напрямку, беручи участь в громадському житті, як культурний діяч і виборний адміністратор, і не виступаючи в справах виразно-політич. их.

«Але Антоновичівська традиція, українські симпатії і інтерес до української культури творили Багалієві славу «українофіла», що, розуміється й відповідало дійсності.

«Революція поставила, як-то кажуть, всі крапки над і, і Д. І. Багалій уже з 1917 року одверто приходить до лав українських культурних робітників. Він приходить сюди, як довгожданий робітник, і з енергією, на яку можна тільки дивуватися, зважаючи на його похилий вік, починає надолжувати роки своєї наукової роботи, української змістом, російської — формою.

«Після 1917 року Багалій пише виключно по-українському...

«Другий час, що де-якою мірою віддалив Багалія від осередків (київських та львівських) української культури, ледаче терпимих у Росії за старого режиму, тепер змінився роботою, що цілком була віддана українській науці й українському культурному життю».

Після захоплення влади на Україні большевиками

«Так само одверто стає Багалій на боці радянського будівництва. Зі своїм правом можна сказати, що Українська Соціалістична Республіка знайшла в Багалієві одного з відач их їй, надзвичайно криєс их робітників. З перших початків радянської влади на Україні, Багалій бере жваву й діяльну участь в установах, що формують нову культуру»..

«Нарешті, слід відзначити, що Д. І. Багалій, прийнявши цілком революцію, і ставши сам до революційного будівництва, робить спробу проінняти й свою наукову діяльність методами марксизму».

Спинившись над голосною історією загубленого портфеля комуніста Марана, що стільки шелесту наробила оце допіру у Франції, виявила, які значні суми видають совіти на большевицьку пропаганду та підкуп, і серйозно скомпрометувала лівіцю соціалістичної французької партії, «Journal de Genève», резонно зауважує:

«І в усіх цих випадках симптоматично, що одкривають раптомо у Франції і де-інде інтриги большевиків. Золото Москви повсюди робить своє діло. В країнах, які підтримують зносини дипломатичні з совітами, його обіг надзвичайно полегшено».

Але досі цю просту істину зрозуміла тільки Англія. Решті держав, видно, ще не вистачає власного досвіду чи він не досить дошкільний.

Академик А. В. Старков.

(некролог).

Телеграф приніс несподівану сумну вістку. 18 грудня в Відні в потязі залізниці нагло помер на розрив серця академик Української Академії Наук Арсеній Вікторович Старков.

Родом з Вороніжчини покійний по закінченню науки в Московському університеті студював медицину за кордоном. Природні здібності, здатність до наукової праці та школа визначних закордонних учених зробили з нього одного з найвидатніших анатомів останнього часу. Та віддаючися науковій діяльності, не цурався він і практики, здобувши собі славу досвідченого хірурга.

Змолоду А. В. професорував в Московському університеті. А відбувши війну хірургом в шпиталі, по революції переїздить до Києва, де й займає катедру анатомії. Заснована з відродженням нашої державности Українська Академія Наук обрала його своїм членом.

Та покійному не пощастило так, як він того хотів, прислужитися українській науці. Тому на перешкоді став режим терору, що панує на Україні, переслідування та арешт. Визволившись од большевиків та опинившись за кордоном, небіжчик віддає свої сили педагогічній діяльності, викладаючи в Українському Педагогічному Інституті в Празі. Три роки тому йому було запропоновано катедру анатомії в Датській університеті, і він переїздить до Риги.

Смерть захопила його в дорозі до сім'ї в Італію, з якою його лучили (його мати була йталійка) давні й сердечні звязки.

В особі покійного Україна втратила не тільки прекрасну людину, глибоко їй віддану, а й визначну учену силу, що згасла несподіванно ще не в старому віці. Ім'я покійного було широко відомо в науковому світі далеко по-за межами батьківщини; багато з його праць видано французькою, німецькою та англійською мовами. По українському за кордоном надруковано його «Загальну біологію» (видання Громадського Видавничого Фонду в Празі.)

Вчений європейської слави, він достойно представляв перед чужоземним науковим світом нашу молоду Академію.

Нехай буде йому вічна пам'ять.

Ч.

Хроніка.

3 Великої України.

— В Українській Академії Наук. В Історичній Секції відбулося засідання, на якому прочитано доповідь: М. Макаренко — Малювання Острзької божиці, Ф. Ернст — Мазепин дом у Чернігові, М. Ткаченко — З нової історіографії Чернігівщини, Бракер, — Голод і роки на Чернігівщині. («Пр. Пр.» ч. 283).

— «Досягнення історіографії на Україні» — на таку тему проголосив у привідному засіданні доповідь ак. Д. Багалій. («Пр. Пр.» ч. 280).

— Ювілей ак. Д. Багалія одсвятковало було на учасному засіданні УАН 10 груд. я. Було коло 700 приїзців, між ними і за кордоном. Ювілятові піднесено збірник, виданий на його честь («Ізв.» ч. 281), а 11-го сесція наукових робітників видала на пошану ювілятові банкет («Пр. Пр.» ч. 282).

— Археологічні розкопки в Києві провадив минулого літа Археологічний Комітет УАН, продовжуючи працю в садибі Трубецького та дослідити Золотих Воріт. Продовження наступного року дуже важливих робіт — витання грошей. («Пр. Пр.» ч. 285).

— Звідомлення про роботи Українського Археологічного Комітету вийшло допіру з друку. Звідомлення охоплює праці

на Київщині, Полтавщині, Чернігівщині та Поділлі, що їх проваджено було р. 1926 («Пр. Пр.» ч. 285).

— Вшанування пам'яті Д. Щербаківського присвячено було вечір в Академії Наук. Промовляли ак. О. Нелицький, ак. С. Єфремов, Б. Якубський, Ю. Михайлів, М. Рудницький, Ю. Меженко та інші. Малавко, схарактеризувавши політичного, як громадського діяча, вчителя, історика мистецтва, археолога та знавця стародруків. («Пр. Пр.» ч. 280).

— Ботаничний Інститут засновано в Києві. Він склався з старих — катедри ботаники та ботаничного саду. Новий інститут має 4 відділи: систематики та морфології на чолі з ак. А. Фоміним, ембріології на чолі з проф. В. Філіпом, цитології — проф. Я. Модилевським та фізіології й мікробіології — проф. М. Холодним.

Інститут має низку видатих наукових співробітників, одого систематика та 12 аспірантів. («Пр. Пр.» ч. 281). Інститут вже підготував до друку цілу низку монографій та звідок, які мають з'явитися в світ 1928 року. («Пр. Пр.» ч. 285).

— Наукове дослідження заповідника Чаплі та надморських зіовідників — острів Чурюк, Джарилгач, Ки. бурн та Сиваш провадив влітку минулого року М. Щерлемагь. В своїй дослідній про Чаплі він підкреслює, що «на жаль», наукова робота в заповіднику недостатня, бо на неї

не дають грошей». («Пр. Пр.» ч. 281).

— Етнографічне дослідження Роменщини, що його проваджено влітку минулого року, дало багаті наслідки — близько тисячі надзвичайно цінних записів. («Пр. Пр.» ч. 282).

— Всеукраїнську Виставку «10 років Жовтня» мають перенести з Харькова до Києва, а далі по черзі й до інших міст. («Пр. Пр.» ч. 281).

— Конкурс на дитячу книжку оголосило Державне Видавництво України. Звісно, «одна з головних вимог до книжки — це виховання матеріялістичного світогляду в дітей». («Пр. Пр.» ч. 284).

— Будівання київської кінофабрики в такому стані, що коли не буде кредитів, то прийдеться припинити роботу в наступному будівельно-мусезоні. («Пр. Пр.» ч. 282).

— Кіно на селі. З Проскурівщини, пишучи до «Пр. Правди» (ч. 281) про кіно на селі, зазначають: «Зміст кінофільм, що їх надсилає ВУФКУ — в більшості ідеологічно невитриманий, або взагалі не підходить до умов села».

— Виборча кампанія. В Харькові складено «план виборчої кампанії». «Особливо увагу під час перевиборів звернуть на боротьбу з впливом клерикальних та куркулівських елементів». («Пр. Пр.» ч. 280). В звязку з перевиборами совітів стоїть виборча кампанія в коммсамах та кооперації.

— Перевибори комнезамів. Розіслано директивного листа ЦК КПБУ про перевибори комнезамів, «що об'єднують сільських бідаків — підвалину партії на селі». Лист привертає увагу до їх «великого

політичного значіння». Наказує зміцнити комнезамаи, «як засіб успішної боротьби з куркулем», провадити неодмінно неможливі до сільрад, земельних громад та кооперації, а головне, «забезпечити цілком перевибори парткерівництвом». («Пр. Пр.» ч. 284).

— Директиви ЦК ВКП що-до перевиборів в кооперації розіслали всім підлеглим партіям в різних країнах. Наказано, як «найбільше пийтяти до кооперації неможливіцькі та середняцькі маси селянства», посилити «ролю і вплив наймитів та неможливіків», а мета одна: «дальша ізоляція куркулівських елементів на селі». («Пр. Пр.» ч. 284).

— Чого боїться Петровський? Говорючи про «наявність класової боротьби на селі», він зазначає, що організація сільського господарства потребує від партії надалі особливої уваги й більшого керівництва розвитком взаємин між ріжкими верствами села. Найменше послаблення диктатури пролетаріяту на селі може, звісно, спричинитись до зростання сільської буржуазії, куркулів та пролетаризації селянської маси». («Пр. Пр.» ч. 284).

— Наслідки здирства. Підбиваючи підсумки, «кампанії посилення обороноздатности» на Україні ВУЦВК з задоволенням констатує, що на Україні зібрано коло 2 мільйонів карб. «пожертвовааний и отчислений». Як «жертвують» і «одчислюють» під совітами, — кожному відомо. («Изв.» ч. 286).

— Національний склад державного апарату на Україні. Орджонікідзе подає що до цього на останньому з'їзді ВКП в Москві такі дані: в столиці України: росіяни — 33,4 відс., українці — 30,5 відс., жидів — 30,3 відс., інших — 5,8 відс.; по всій республіці: росіяни — 17,2 відс., українці — 54,3 відс., жидів — 22,6 відс.,

инших — 5,9 . Беручи на увагу особливості совітської статистики та її методи, треба, звичайно, до цих даних ставитися з застереженням. («Изв.» ч. 284).

— О г и д н и й ю в и л е й . Серед поводі ювілеїв, що залили СРСР, одним з найбучніших, і, без сумніву, найогіднішим являється ювілей Чека-ДПУ, який примушено «святкувати» і поневолену Україну. «Свято ДПУ — це не тільки свято чекістів, це свято всіх трудящих СРСР», — пише «Пр. Правда» (ч. 283) і далі продовжує: «Тим-то святкування десятиліття ЧК-ДПУ повинно мати масовий характер. Усі громадські організації повинні взяти участь у цьому святкуванні. Кожен завод, кожна фабрика, кожне село повинні відзначити його». Повинні, і край. Повинні шанувати катів, що їх руки в крові розстріляних батьків, матерів, братів, сестер та дітей. Далі навіть в царстві безмежного терору нема вже куди йти в змушанні над самою душею уярмленої людності.

— « П е р с п е к т и в и п о с т а ч а н н я ». Так пишеться, а як вимовляється, — це покажує нарада, яка відбулася в Києві під головуванням М. Віленського, де виявилось, що справа з постачанням збіжжя стоїть так, що в Києві треба утворити місцеві резерви, щоб підчас найменшого постачання на ринок, борошна можна було підтримувати постачання його робітничій кооперації. На круп'янім ринку перспективи постачання досить кепські... гостріше справа стоїть із постачанням ринковій жирів, зокрема олії та масла. Договорів на постачання олії кооперації контрагенти не виконують, або виконують дуже мало. Через це кооперація, особливо сільська споживча кооперація опинилась майже в безвихіднім становищі. Багато райспілок протягом 1-2х місяців зовсім не торгували сонячникомовою олією.

«Що до постачання міськомуринкові масла, то треба відзначити, що справа більш-менш гаразд з солоним маслом але цього не можна сказати про солодке. Запаси солодкого масла, в основних організаціях, що постачають його вийшли. Масло, що надходить на ринок, дуже невисокої якості. Постачання робітничій кооперації яєць теж дуже недостатнє, і до того яєця досить кепської якості».

— Одним словом, село не хоче дати большевикам продуктів. І становище безпораднє, бо краму, потрібного селу, за який ще можна від нього щось одержати, нема і нема на нього надії. От як про це говорила нарада: «Перспективи постачання місцевому ринковій промтоварів на ближчий час несприятливі. Номенклатура дефіцитних товарів щодня більшає. Основні-ж постачальники, з якими зроблено договори на постачання товарів, цих договорів не виконують, хоч їм видано чималі аванси. Треба вжити енергійних заходів, щоб підсилити постачання місцевому ринковій та на периферію промтоварів, бо недостатнє постачання Правобережжю загрожує зменшити заготовлю й загострити голод». («Пр. Пр.» ч. 285).

Видно, становище зовсім кепське, коли на офіційній нараді вже одверто лунає слово «товарний голод» і коли перед владою стоїть загроза нового зменшення і так вже підупалої «заготовлі».

— Г е р о і ч н і з а с о б и . Щоб якось зарадити лиху, наркомторг України ухвалив довести по-над встановлену норму на Правобережжя ще 15 вагонів баковинної мануфактури. Зроблено це, як повідомляє «Пр. Пр.» (ч. 280), «для стимулювання хлібзаготування на Правобережжі», тобто, щоб якимсь способом таки викачати з села необхідне совітській владі збіжжя, якого їй не хотять давати.

— З а м о в л е н н я д л я Д н і п р е л ь с т а н у . Рада на-

роднього господарства рішила використувати для Дніпрельстану завод Марті в Миколаєві, що ніяк не може здобути від совітської влади належного «навантаження». А для того вона «порушила клопотання перед комітетом сприяння Дніпрельстанові про передачу миколаєвським заводам низьки замовлень для Дніпрельстану». («П. Пр.» ч. 280).

Що з того «клопотання» вийде, ще не відомо: справа замовлень для України і навіть на Україні залежить од Москви. Тим часом великий міст на 16.000 тон, що його замовлено було Південкриці, мають тепер робити в Німеччині, бо, вже здавши замовлення, правління Дніпрельстану вирішило, що «міст треба будувати не звичайної криці, а так званої кремнистої», а з цим, мовляв, Південкриця не справиться. («Пр. Пр.» ч. 281).

— Нещасні випадки на залізницях. «Не зважаючи на низьку заходів число нещасних випадків на залізницях не зменшується. Особливо багато нещасних випадків було в вересні місяці, коли залізниця максимального розвинула свою роботу». Причини: «недбальство агентів та велике навантаження поїздів». («Пр. Пр.» ч. 280).

— Поліпшення лісового господарства на Волині. Минулого року на Волині посаджено сосни — 1056 десятин та ясеня й бука — 154 десятини. Який стан цих посадок і що з них вийшло, — газета не говорить. Тим часом тут же зазначає, що «правильному розвитку лісового господарства заважає лісокрадство». За цей рік лісокради вирубили 620 десятин лісу на суму 600.000 карб.» («Пр. Пр.» ч. 281).

— Характерна дрібничка. Минулого разу ми наводили звістку про нові проекти кийвського вакзалу. Тепер можемо до неї за «Пр. Правдою»

(«ч. 280) додати, що їх доручено було складати «московським та ленінградським архitekтам». Тепер власті придержайці можуть бути певні, що принаймні на чолі кийвського вакзалу не відіється «шовіністично-націоналістичний український ухил», що так дозволяє у всьому останніми часами окупантам на Україні.

— Центри культосвітньої роботи. Багато в совітській пресі галасують про клуби та їх «досягнення». Тепер довідуємося, що робота клубів зустрічає перешкоду з боку спеціальних «клубних хуліганів», В Кийві виділено особливу комісію для дослідження хуліганства в клубах. Обслідувавши роботу 8 клубів та однієї дільниці нарсуду, комісія виявила, що в липні в клубах трапилося 40 хуліганських випадків, у серпні 47, а в вересні 94. Це свідчить, що з того часу, як клуби після літньої перерви почали поширювати свою роботу, почали поширювати «роботу» й клубні хулігани.»

Отже, — що до хуліганства то поступ і «досягнення» — безперечні. Що правда, з цим явищем в клубах «планово борються»: «кожного разу подають на підприємства відомості про хуліганів». А тепер до них беруться з короткими гужами: «усіх хуліганів ухвалено взяти на облік і поглибити серед них культурно-освітню роботу». («Пр. Пр.» ч. 281).

— Ж а х л и в и й ф а к т. В «Пр. Пр.» (ч. 284) читаємо: «В с. Аркадівцях, Бахматівського району, банда місцевих хуліганів, в кількості 6-ти чоловіка, підчас вистави підпалила сельбудинок, де заходилося 200 осіб. Коли глядачі, дізнались про пожежу, кинулись до дверей, то виявилось, що вони підперті з надвору кілками. Вони виломали стінку і таким чином врятувались. Будинок згорів до-щенту. Жертв нема. «Ця банда взагалі тероризувала місцеву людність: крала коні, корови, а коли хто не хотів дати»

викупу, або скаржився владі, то його били та підпалювали хату. Банду заарештовано).

— М. Ф о р м а н ю к †. В Києві помер після тяжкої хвороби М. Форманюк, отаман київської врятувальної станції. Він був блискучий пливещ-спортсмен і незамінний організатор та керівник. Та найбільша заслуга цього благородного чоловіка, який прослужив на станції 35 год, в іншому: в його героїчній відданості справі врятування ближнього. Доволі сказати, що за найтяжчих часів революції і війни він ніколи не залишав тієї постаті, що раз зайняв, і за своє життя врятував близько 1.000 чоловік. («Пр. Пр.» ч. 282).

— Над Україною, як і над всією Європою, в грудні пройшла хвиля холодів та завірюх снігових. Найбільший мороз на Україні був 11 грудня, коли в районі Куп'янськ-Харьков було відзначено 28 ступнів холоду. У Києві найбільший мороз сягав 21 ступня. Перед святами потеплішало троха, але великі снігові замети. («Пр. Пр.» ч. 285).

На українських землях.

На Волині, Холмщині,

Поліссі та Підляшші

— Книгарня Наукового Т-ва ім. Шевченка. Бажаючи задовольнити книжковий голод Волині, Холмщини та Підляшшя книгарня Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові заорендувала книгарню «Просвіти» в Крем'янці та провадить її під своїм виключним зарядом. («Укр. Громада» ч. 51).

— Нові «Просвіти». В с. Семеринках, Шуринської гм., Луцького пов. відкрито 21 листопаду т-во «Просвіта». В с. Сомині, Володимирського пов.

відкрито читальню «Просвіти» («Укр. Громада» ч. 51).

— Конфіскація «Української Громади». Після того, як останнє (49) число «Укр. Громади» вже було розіслане, наступила його конфіскація. «Укр. Громада» сконфіскована за два уступи в передовій статті: «Більше спокою» і останній уступ статті Гр. Гладкого «Раби». («Укр. Громада» ч. 51).

— Нова укр. організація. В Києві відбулися організаційні збори укр. т-ва, яке має метою згуртувати біля себе національні елементи та провадити культурно-добродійну працю виключно на укр. національному ґрунті.

Один з головних його ініціаторів п. д-р Пірогів прочитав статут т-ва, якого й прийнято зборами основоположників з незначними змінами. Т-во носитиме назву: «Українське культурно-добродійне т-во Основа», тереном діяльності якого буде Ковельщина («Укр. Нива». ч. 72).

— Розв'язання пласту. З наказу куратора волинської шкільної округи Шепенівського з 5 грудня 1927 р. розв'язано пластові гуртки самовиховання морального та фізичного, що мирно собі існували при Луцькій укр. гімназії під назвами: курінь імени Симона Петлюри (хлоп'ячий) та курінь ім. Лесі Українки (дівочий). («Укр. Нива». ч. 72).

— Кооперативні курси. В м. Ратно при бібліотечі-читальні відбулися двохижневі кооперативні курси, на яких кілька лекторів викладали про кооперацію. Курси відвідувало 32 чоловіки, виключно селянська молодь. («Укр. Нива». ч. 72).

— Жіночий Комітет. При батьківському комітеті Луцької укр. гімназії закладено жіночий комітет, якою благодійна секція. Вона вже приступила до праці. Провадиться збірка уживано,

го одягу, який перешивається для найбільшніх учнів. Вживається заходів для відкриття дешевої ідальні («Укр. Нива». ч. 72).

— За по жертви на політичних в'язнів. 2 грудня карний суддя в Луцьку розглядав справу голови чару-ківської «Просвіти» К. Карпюка та секретаря Т. Базилюка, яких обвинувачено в тому, що на могилках збирали крашанки, хліб та ковбаси на політичних в'язнів Луцької в'язниці. «Злочинців» засуджено на два тижні арешту кожного та по п'ять злотих судових видатків («Укр. Громада» ч. 51).

— З церкви — «дом людови». З дозволу влади недобудована в Холмі церква св. Параскеви має бути перероблена на «дом людови». В цій справі послано до Варшави делегацію («Укр. Громада». ч. 51).

— Чехи йдуть з пляками. В чеському Ква-силів рівенського пов. відбувся окружний з'їзд волинських чехів, на якому постановлено заложити чеське «Національне Об'єднання» — організацію, яка має виступити підчас майбутніх виборів до сойму разом з польськими «санаторами». Головним аран-жером творення цієї організації є редактор чеської газети «Глас Волиня» А. Перний («Укр. Громада». ч. 51).

В Галичині.

— Ювілейна Акаде-мія Т-ва «Основа». 11 листопада у Львові відбулася ювілейна академія, в програм якої входили відчити, співати та декламація. Академію відчинив голова т-ва В. Богачевський зазначивши найважливішу справу: бажання закласти Українську Техніку у Львові. Дуже святого настрою академії прилилися виступи Феценка-Чошвського та члена засновника т-ва і.ж. Да-динського («Діло». ч. 280).

— Збори Народнього Комітету. У Львові 8 грудня відбулися збори Народнього Комітету тсб-го ширшої управи Укр. Нац. Демократичного Об'єднання. В нараді взяло участь 197 делегованих учасників Галиччини, Волилі й Холмщини, які репрезентували 83 партійні організації Об'єднання. Р.ф.рати виголосили: голова партії д-р Д. Левицький про політичне положення українського народу взагалі й в Польщі з окрема, головний секретар партії В. Целевич про вибори до законодавчих тіл Польщі.

В дискусії брали велику участь селяне. Промовці підкресливали правильність лінії Центр. Комітету і президії та домагалися централізації всієї виборчої акції в руках Центр. Ком-ту. («Нарід» ч. 40).

— Свято пісні. З при-воду столітніх роковин української пісні по всій Галичині відбулися відповідні концерти. Але найкраще відбулося свято-концерт у Львові. Програма скла-дено було з вступного слова д-ра Щурата та цілого ряду хорох і соловейх листувів наших кращих композиторів. Хором керував композитор д-р С. Людкевич («іло». ч. 282).

— Нова газета. В Ко-ломії вийшло перше число ново-укр. газети, що має назву «Гро-мадські Вісти». Гасло газети: «В єдності робіть його народу сила і побда». Газета збраться йти «разом з справжніми соція-лістами і ших народів». З якими саме — е з значено. Чи не з тими, часом, що сьогодні стоять а чолі «рабочекрестьянської елїти» на Україні? А зрештою, і б з того видаю, куди плуть «Громадські Вісти».

— З улії на право-славіє. Населення села Віль-шля, коростеського пов. перей-шло з улії на православіє. Акт приєднання до православія був зроблений сяще інкм Василько-вим. («З. Сиводу» ч. 289).

— Серед москвофілів. На початку грудня провідники москвофільського кооперативного союзу скликали до Львову селяський з'їзд. Малося на увазі для виборів скласти окрему хліборобську групу. Однак коло 200 селян виступили проти цього, мотивуючи свій виступ тим, що в Галиччині вже протягом 80 років існує «Галицько-русска Народна організація», яка одна має виступити на недалеких виборах. Москвофіли кооператори були іншої думки, тому й прийшло до ексцесів, від яких потім пішли організатори з'їзду. («За Свободу». ч. 235).

— Віче большевизанців. В зв'язку з наступними виборами до союму, большевизани скликали у Львові «безпартійне» українське віче, та яке прийшла велика кількість укр. націоналістів. Віче довго не затяглося, скінчившись тим, що укр. інтернаціоналістів силою вкинуто за двері. Виперши большевизанців, численна едіторія укр. націоналістів і роспівала національний гімн. («Д.ло» ч. 281).

— Мобілізація обшарників. У Львові відбувся з'їзд польських обшарників Галиччи. Прибуло біля 400 осіб. Метою з'їзду було обмірковання, як перевести найбільше число польських послів з укр. Галиччи. З'їзд вислогився за співрацю з урядом. («Нарід». ч. 40).

На Закарпатті.

— Словаки вимагають Ужгород. Словацька газета «Народні Новини» висловлює невдоволення, що «словацький» Ужгород був приєднаний до Закарпаття та що в нім тепер переводиться чехізація... словаків. Газета уважає, що вже є найгірша прага, шоби словацькі політичні діячі вжили радикальних засобів для усунення кривди та щоб край, який був в 1919 р., словіцьким, був знову приєднаний до Словаччини. («Русская Земля». ч. 50).

В Румунії.

— Відвідини українських громад. Громадсько-допомоговий Комітет української еміграції в Румунії постановив, изрбити відвідування українських організованих груп на провінції більш систематичним.

Під час Різдвяних свят малося на меті відвідати українські громади в Гавані та в Журжі.

До Гавани, найбільш активної групи в Румунії, мав поїхати полковник Гн. Порохівський, а до Журжі Дмитро Геродот.

Згодом до Гавани поїде В. Трепке, а до Банеу знову Дмитро Геродот.

— Ювилейна українська конференція в Румунії. В 1928-му році минає 5 років з дня скликання в Букарешті 1-шої Української Еміграційної Конференції (17 серпня 1923 року).

В цьому році Громадсько-Допомоговий Комітет має на меті скликати 5-ту ювилейну Конференцію.

В зв'язку з скликанням цієї Конференції мається на меті випустити спеціальний збірник, присвячений життю української еміграції в Румунії, а також діяльності українських національних організацій та інституцій на терені Румунії.

Збірник цей має бути оздоблений цілою низкою світлин.

— Українська еміграція в Румунії та Уряд У.Н.Р. В зв'язку з наступаючим новим роком, Громадсько-Допомоговим Комітетом української еміграції в Румунії, в імені цієї еміграції та на її бажання вислано привітання Заступникові Гловои Директорії та Головному Отаманові Українських Військ Андрію Лівичькому, а також урядові У.Н.Р.

В Америці.

— В Гарлемі. Українці, що живуть на Гарлемі в Нью-Йорку, ще кілька років тому організували дуже гарну школу,

за яку вони щиро дбають. В школі є більше як 80 дітей. Школа добре розвивається. Для піднесення укр. духу упорядковуються шкільні концерти то що. («Укр. Вістник». ч. 8).

— Українська Стрілецька Громада. 29 січня 1928 р. в Н'ю-Йорку скликає свій з'їзд Українська Стрілецька Громада, До цієї організації належать бувші січові стрільці чи чинні жовніри, Укр. Галицької армії, як також ті інші громадяне, що брали участь у визвольній праці коло створення укр. держави. Найбільшою метою, яку Громада поставила собі, в теперішнім часі є збудування у Львові дому українським інвалідам. По день 28 листопаду вступило на цю ціль до каси Громади 310 дол. («Укр. Вістник». ч. 9).

— На Кубі. На Кубі під цей час перебуває до п'ятисот українців. Більше, як сто осіб гуртується біля українського комітету. Цей комітет має гарну домівку, оздоблену портретами наших героїв та державним гербом (лев на тризубі) Тут же існує бібліотека. В неділю 6 листопаду відбулося свято української державности, що закінчилося співом національного гімну. Серед свідомих громадян, є тут старий січовий стрілець Петришак, що бився ще й під Київом. («Свобода». ч. 273).

— «Катерина». М. Аркаса в Н'ю-Йорку. Український Народний Театр в Н'ю-Йорку розпочав підготовчу роботу для вистави опери М. Аркаса «Катерина». Всі ролі мають бути обсяжені не аматорами, а випробованими артистами. Диригуватиме оперою б. диригент опери в Москві п. Шведів. («Укр. Вістник». ч. 7).

— Збори «Української Школи» в Н'ю-Йорку. При участі 40 присутніх у Н'ю-Йорку відбулися збори «Української Школи», на

яких було обрано новий уряд. На утримання школи мають платити такі установи: «Народній Дім» — 500 дол. в рік, «Союз українських Народніх Т-в» — 500 дол., греко-католицька духовна громада — 500 дол. та члени «Укр. Школи» по 3 дол. на рік. Батьки шкільних дітей платять од одному долярові на рік («Укр. Вістник» ч. 7).

— Українці — перші. В концерт «Свято Націй», що відбувся заходами Торговельної Палати на Стейтн Айленд (одна з дільниць Н'ю-Йорку на окремому острові) взяли участь і українці. Програма складалася з пісень таких народів: американців, норвежців, шведів, німців, українців, поляків, москалів (які не з'явилися), італійців, румунів, латишів та шкотів. Можна сказати, що найбільше подобалися публиці українські пісні, виконані хором греко-католицької церкви св. Петра і Павла та квітетом укр. солістів. З інших народів добре виконали румуни свої танці та солові пісні, слабшими були польські пісні. («Укр. Вістник» ч. 7).

ЗАКЛИК.

До всіх українців,
по-за Україною сущих
від Правління Української
Станиці при м. Каліші.

...На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують,
Питаються у буйного:
Де наші панують?...

Т. Шевченко

В селі Щильєрно близько м. Каліша є цвинтар, де поховано українських вояків, що померли в таборах для інтернованих в Українській Станиці при м. Каліші та в його околицях. По тяжкій боротьбі за Батьківщину і по злиднях емігрантських наших героїв зложили свої кості в чужій землі. Але й там не мають того, що кожному смертному на-

лежаться по всіх законах Божих та людських, — не мають вічного сунокою. Земля під тим кладовищем є приватною власністю і власники не хочуть допускати дальших погребів та хочуть закрити цвинтар і переорати землю. Отже, не лишиться ані пам'яті по наших вояках — мучениках. Серед могил лишається пам'ятник борцям за незалежність України, а на ньому сяє тризуб... І той пам'ятник слави козацької має бути знесено чужими людьми... Кості воїнів з чужих держав — от як французів, італійців, англійців, німців, що лежали колись поруч із нашими, вже перенесено на батьківщини кожного, а наші мають чекати тих щасливих часів коли нарід український зананує на Вкраїні і вони матимуть право спочити на рідній землі.

Правління Української Станиці отсим і звертається до цілої еміграції української: не даймо згинути наших могил! Станьмо в обороні прав наших дорогих небіжчиків!

Правління має викупити землю під теперішнім цвинтарем, та при-

купити ще трохи, бо вже немає де копати нових могил. На всі видатки для того потрібно коло 2.000 (двох тисяч) зол. п.

Тож кличемо до всіх українців, а в першу чергу до організацій українських: складаймо жертви на землю померлим героям нашим! Не забуваймо, що кожного знає може чекає сумна доля лишитися навіть без могил? Віддаймо належне бодай померлим, коли вони не зазнали тої радості, щоби вмерти на рідній землі! Нехай слава їх не вмере по-між козаками по віки!

Жертви надсилати на адресу: Polska. Kalisz. Skrz. pocz. 61. Zarząd Stanicy Ukrainskiej.

За правління української станиці:

Віктор Куш, Генер-Хорунжий, Заступник Голови

Віктор Андрієвський, Рефер. Справ. Культ.-Гуманіт.

Кирило Баліцький, Адм. сотн. Секретарь.

30 листопаду р. Б. 1927.

Українська Станиця при м. Каліші.

Од Редакції.

З огляду на наші Різдвяні свята наступне число «Тризуба» вийде 15 січня

До співробітників.

Редакція нагадує всім авторам, які ласкаво обіцяли свої статті на число, присвячене святу державности, що рукописи треба надіслати не пізніше, як на 10 січня.

Зміст.

На Свят-вечір, п'ятниця 6 січня 1928 року — ст. 2. М. Славинський. На теми дня — ст. 4. Ст. Самарський — Рік 1927 — ст. 5. Є. Оनाцький. Про Різдво та різдвяні звичаї — ст. 10. Чміль. Листи на Україні, IV — ст. 14. В. Садовський. Новий етап. — ст. 19. — І. Годорожій. Що по селах говорять — ст. 23. — Овсєв'а'т'о'г. З міжнароднього життя — ст. 29. Листування з Україною — ст. 31. В. Валентин. Маленький фельєтон. — ст. 34. До ювілею О. Кобилянської — ст. 36. З преси — ст. 38. Академик А. Старков (лекролог), — ст. 39. Хроніка: З Великої України ст. — 40. На українських землях — ст. 36. В Румунії — ст. 46. ;В Америці — ст. 46. Заглік — ст. 47.

Редакція і Адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. Коєнко

Lé Gérant: M-me A. Perdrizet.